

meddoblje entresiglo 2

FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), EL MUNDO Y NOSOTROS (81); GOZD, POETIČNA DRAMA (83) *

MILAN KOPUŠAR (ZDRUŽENE DRŽAVE), MEDITACIJA O KRISTUSOVEM TRPLJENJU (115)

PROBLEMI: VINKO ŽAKELJ (BELGIJA), VERA V SODOBNEM SVETU (137)

GLOSE: OTROCI IN STARCI NARTEJA VELIKONJE (FRANCE PAPEŽ, 146)

KRITIKE IN PRESOJE: GEORGE DAVIDOVIČ, TOWARDS A COOPERATIVE WORLD
(RUDOLF ČUJEŠ, KANADA, 149)

GRADIVO: RUDOLF DILONG IN NJEGOVA PESEM BASNIK (TINE DEBELJAK, ARGENTINA, 152)

ZAPISI: O STARANJU ZAMEJSKEGA USTVARJANJA (VLADIMIR KOS, JAPONSKA, 159)

UMETNOSTNA PRILOGA: SLOVENSKI SLIKARJI V SVETU — BARA REMEC (ARGENTINA)

MEDDOBJE

Splošnokulturna revija

1970

LETO XI

Št. 2

IZDAJA SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

UREJA UREDNIŠKI KONZORCIJ: DR. TINE DEBELJAK (predsednik), FRANCE PAPEŽ (glavni urednik) in vodje odsekov DR. SREČKO BARAGA, ARH. MARJAN EILETZ, DR. MIRKO GOGALA, DR. ALOJZIJ KUKOVICA DJ IN NIKOLAJ JELOČNIK

ZUNANJA OPREMA AKAD. KIPAR FRANCE GORŠE, DIAGRAMACIJE ARH. MARJAN EILETZ, - NASLOV UREDNIŠTVA IN UPRAVE RAMON L. FALCON 4158, BUENOS AIRES, ARGENTINA. - REVIIJA IZHAJA ŠTIRIKRAT NA LETO, SPISI S PSEYDONIMOM SE OBJAVIJO LE, ČE JE UREDNIŠTVU ZNANO TUDI PRAVO AVTORJEVO IME. ROKOPISI SE NE VRAČAJO.

TA ZVEZEK JE 72. PUBLIKACIJA SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE.

Tisk tiskarne Editorial Baraga SRL., Pedernera 3253, Buenos Aires

Slovenska kulturna akcija, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina
Registro Nacional de Propiedad Intelectual No. 895544

CORREO
ARGENTIN
Suc. 6

CONCESION 7806

EDUCIDA

EL MUNDO Y NOSOTROS

FRANCE PAPEZ^v

Entre las realidades y las estructuras que nos determinan en la vida cotidiana, el mundo es una de las estructuras fundamentales – no tanto el mundo físico, ambiental, sino el mundo de los hechos, el esquema que brinda la posibilidad de realizarse y actualizarse. Estar en este mundo, es como estar en un camino que va por un paisaje de espacios anchos, campos abiertos, mares nuevos. Pero existe otro mundo, propio, en mayor o menor escala, de cada hombre, que es como un jardín con sus caminitos, sus flores y palabras y risas – una patria interna.

Nosotros y el gran mundo... Trabajamos en esta "Terra Australis", en sus ciudades de oro de fachadas majestuosas, bosques sombríos, loros grandes, llanuras inmensas – trabajamos y pasamos algún tiempo en provechoso ocio. Es el mundo en su deslumbrante mundanidad. En su realidad creciente descubrimos numerosos fantasmas, pero también verdades profundas, cantos, invitaciones. Sin embargo, descubrimos y sabemos que este "Umwelt" es un mundo imaginario, casi una forma mítica, un dios del instante, y que no es "nuestro" mundo, sino "el" mundo. En el no hay significación personal, no hay condición para una extensión al pasado íntimo. Vivimos en la realidad del gran mundo, plenamente identificados con las posibilidades de sus luchas, pero estamos al mismo tiempo ligados –y divididos– por un mundo anterior, nativo, con su olor a tierra, con sus valores de fe, tradición y convicción.

Nos referimos a este otro mundo – íntimo, personal, profundamente vivido. Es el origen para partir y comprender la mundanidad. Estamos aquí, en las doradas, míticas ciudades de los conquistadores, pero estamos al mismo tiempo en "nuestro" mundo – un mundo pequeño, viejo, valorizado, lleno de recuerdos humanos. Nos sentimos, como dice el poeta Antonio Machado, "tejidos de primavera, amantes de tierra y agua y viento y sol... la sierra en nuestros pechos jadeantes, en los ojos los campos florecidos..."

Dentro de este mundo especial tenemos una tierra y un mar – una patria – con sus voces diferentes, su tiempo de silencioso trascurrir, sus verdades, poesías y libertades... Hablamos, aquí

también, de trabajo y de un esfuerzo continuo hacia adentro. Hay mucho que hacer en el jardín de este mundo especial. Cuando desaparece bajo nuestros pies el sentido de la mundanidad organizada, podemos encontrar el fundamento vital y refugio en este suelo de lo "nuestro", en el tiempo interior, en las palabras que ávidamente conservamos y cultivamos.

Contrastes entre la mundanidad con sus posibilidades abiertas y el mundo con sus valores conseguidos – entre el paisaje inmenso y un jardín íntimo... Estamos aquí entre lo valorizado y entre lo posible – como cuando dice Don Quijote: Yo sé quién soy y sé qué puedo ser.

G O Z D
poetična drama

v dveh dejanjih

FRANCE PAPEŽ

OSEBE

Ulikses = Enej = Don Quijote

Lepa Vida = Kasandra = Dido = Kirka

Zarotniki

Zbor

*Osebe, čas in kraj dobivajo različne zgodovinske
in človeške vrednosti.*

Čas: po razdejanju Troje – po drugi vojni

PRVO DEJANJE

1. PRIZOR

ULIKSES

Ker vem, da je čas,
ki je bil priča desetih let stiske –
čas, ki je gorel v obleganem mestu
in padal s peskom zidovja v nič –
čas nesmiselnih pomladi
in prekletih zim,
čas, ki je opoldne drhtel in se lomil
kot lačno, prazno telo –

čas, ki je ustvaril pekel
norih duhov,
lačnih kobilic,
izzivalnih poljubov in nočnih obhodov –
ker vem, da je tisti čas
naklonil slavo junakom
in slavo njim, ki so v grozi strmeli,
slavo njim, ki so v gozdove bežali,
in smrt drugim junakom, po vojni,
ki so, kot Agamemnon, domov se vrnili
– imenujem jih gozd –
in smrt tretjim – tudi te imenujem
gozd –
junakom pepela in prahu,
nepreštetim,
imenovanim samo na plaketah KZ taborišč
in hirošimskih cest –

ker vem, da je tisti čas
– temno rdeč preblisk nebá –
preletel že neskončne dalje prostora
prostorov in
praznine praznin
in se spet vrnil –

kot odmev
in tresk na cesti,
vihar za mano
na odprtem morju,
pisk v najbolj zaprtih predelih lobanje,
nevzdržen pritisk v ušesih
in grlu, v prsih
in okoli srcá –

zato govorim in igram,
tresoč se borim z vetrovi zemlje in morja,
z znamenji časa;
živ in mrtev,
zdaj in prej.

(Z B O R iz mimoidočih;
tudi L E P A V I D A)

LEPA VIDA

Glej jih, igralce!

Ko bi bilo mogoče, bi vedeževala –
skrivnosti teh in prihodnjih desetletij
bi odkrivala, govorila
o vrnitvah in nevrnitvah iz dolgih vojská,
o vrnitvah in nevrnitvah iz emigracij;
o daljnih obalah in ljudstvih –
o črnem,
rdečem... vietnamskem,
sivo zelenem.
Govorila bi o časih in pajčevinah –
o morskem in stepskem času,
o pampskem;
o smrti v ognju,
v vodi.

ZBOR

1 Ne razumem te.

Prosim, govori rajši o mestu –
arhaičnem in
dejanskem.
Tam, kjer se je prvokrat zgodilo...
O mestu, ki je že v razvalinah
(zdaj spet pozidano in baje lepše).

2 Tisto staro mesto, ki ga je ogenj požrl
– bila sva si dobra prijatelja,
kolikokrat sva se pogovarjala na pločniku,
rad sem zahajal v njegova predmestja –
tisto staro mesto je imelo
sto dvajset vrat
in zidovje iz najtršega kamna,

3 labirint cestá,
tri sto vodnjakov
in nad sto templjev
– pričujem –
na to mesto je vrgel

čas protičas
svoj meč.

LEPA VIDA

Še to: nedaleč od mesta je stal
gozd.

To povej –
imeli ste gozd
na valovitem svetu,
ki se razteza proti severu.

ZBOR

- 1 V moji moči je, da pričam
o skritih stvareh mesta in gozda,
o dejstvih,
ki ne stojé v listinah, knjigah
in dokumentih
(kje stojé?),
pa tudi o emocijah
in podzavestnih razpokah duha –
težkih sanjah,
zalepljenih grozah.
- 2 Govorim o dejstvih,
pa so tako silna,
da so kot – sanje;

tako resnična,
da se jih je mogoče dotakniti
le v največji, opoldanski budnosti,
ali v srcu noči...
- 3 Govoril bom stvarno in poetično
in kljub starosti
skušal ostati miren, preudaren –
kljub stiski duha
in razdoru telesa.

ULIKSES

(Premikajoč se trdo, nerealno.)

Boril sem se sredi mesta,
ležal pod obzidjem,
hodil med najnižje mrtve
v blatu, pesku in kamenju.
Vojni čas je zeval
od vseh strani.

To imam živó pred očmi:
vrste in vrste makovih rdečih glav...
Vojaki so se prebili tisti dopoldan
z obale
v vas
- živo vidim -
in boj je divjal vse do večera
in še naprej v noč.
Orožje je bilo razbeljeno -
nismo videli sonca
in zemlja se je majala pod nogami.
Bili smo prašni, krvavi...
Ogenj je prihajal vedno bliže
in grmenje je bilo silno.

Videl sem - to povem -
kako so device po polju okoli mesta
in po gozdovih,
iz ognja in pepela,
iz skalnatih jam,
peska na obali,
dvigale in pobirale - kot rože
krvave -
padle junake.

LEPA VIDA

Pobirale smo junake -
tudi tiste, ki so trepetali
kot listje,
kot rože krvave
v pišu življenja in smrti.

ULIKSES

Nebo se je približalo
in device so v divji furiji
planile prek gorečih zidov
in letele kakor golobje.

(Nagloma vstane.)

Daj vina!

Pripovedujem:

ogenj je lizal rane junakov,
kot zvesta žival –
čas je bežal kdove kam,
na goro ali v puščo.
Dvignile so se procesije –
razbite, zgubljene, preskušane.
Takrat sta nabreknila zemlja in morje
v prabolečini.

Tri dni je bilo sonce ognjeno,
tri dni ledeno,
tri dni kameno
in zadnji dan črno
krvavo...

Ponavljjam:

ogenj je žrl mesto
in smrt je prihajala in odhajala
na konju
po prašnih poteh,
po črnih stezah
– tako je zapisal pesnik
meseca, vranca in smrti...

Jaz pa sem sedel v stari krčmi,
v baraki
(v ustih mi je slina kislela)
in poslušal kitaro, ki je visela
na steni
ter pela sama
z ranjenim glasom, hropeč
in tresoč se,

kot podivjan vranec.
Kitara in sulica, ogenj in kri...

Smrt je prihajala in odhajala.

Dneve in dneve sem ležal pod obzidjem,
ranjen,
mrtev
in spremenjen;
s trumami vitezov zvezan
(s tisoči lačnih za žico),
na sonce obešen,
v trnje spuščen.

Pri vsem, kar je najdražje ti,
te prosim,
če vrneš kdaj se še v Toskano...

(Dante, Komedijska. Vice XIII.)

(Glasbeni odmev prevzame glas.)

Z B O R

Tisti dan
– to povem zavzeto in ponosno –
ko je vdrl konec najgloblje v mesto
in ko je vdrl konec najgloblje
v srcé,
sem govoril z njimi
in jim tudi zagrozil:
Vi, ki ste zmagali,
vi, ki ste porušili staro mesto,
robce pomakali v sveto kri sulic in ran
– v vino –
noč za nočjo se izgubljali
v dolgih pohodih,
v trdi temi,
v vročini in mrazu, blatu in snegu
– tudi jaz sem bil z vami –
vi, ki boste nad dvajset let gospodarji,
vi, ki boste...

*(ZAROTNIKI - se pojavijo
nenadoma. ZBOR utihne in se
umakne v strnjeno gručo. Nemo
soočenje obeh.)*

(Glasbeni odmev.)

2. PRIZOR

ULIKSES

Prišel je čas ognja in zlata;
ne vitezov in mečev -
čas ognja,
čas alkimistov.
Svinec teče kot kri,
kri kot raztopljeno zlato...
To so desetletja odisejad,
taboriščnih grozot,
nemirov na cesti, na morju in v srcu.

Kje sem?
Na morskih poteh
- a la tour abolie -
od Velikega medveda do Južnega križa
in naprej v praznino suhih prs.
Čas ima nož, da z njim odpira trebuh stare noči.

DIDO

Ostarel si na morju,
izgubil si najboljša leta,
najdražje prijatelje,
najstarejše bogove.
V mračnem kotu sediš, osamel,
kot prazen kozarec.
Na obzorjih morjá si se izgubil,
desetletja že blodiš po tujih obalah,
išoč novih mest,
večjih ljubezni.

Čakaš na ugodne vetrove
od vzhoda ali zahoda –
zaprti in zvezani so v mehu plesnivem.

Kraljica si je pripravila grmado,
nevesta je prelepa utopljenka...

E N E J

Pridi...!
Leta in leta potujem, živ in mrtev –
godec pred vrati pekla.
Pridi, kraljica!

Pridem k tebi –
govoriva in sanjava,
v namišljeni, odrski in dvoriščni stvarnosti.
Tu sva,
zrak je čist, kot pozimi.
Pripraviš ogenj,
beseda poveže srca in roke –
o, stari čas se vrne
in mir je vse,
vse je odpuščeno...

Pridi –
pridem,
kajti ogenj se približuje vratom.
Hitro,
kajti duh pekla je na hodniku,
pod oknom,
na strehi in na drevesu.

Saj si kraljica
na rumeni obali,
na črni grmadi,
v vodi...

K I R K A

Ne vidim te
popotnik in pesnik in vojak –
trije, ki so vse doživeli,

a bili spremenjeni v en sam glas.
Slišiš mojo sladko pesem,
a pojdi naprej,
naj te morje vzame,
veter naj te posuši,
duh gozda spremeni.
Ne ostani,
ne verjemi nobenemu od nas –
pojdi odtod, pojdi, pojdi!
Prestopi v drug čas,
v druge vere,
govori druge jezike,
najdi nove otoke.

Zdaj ni čas pijanih omam.

ULIKSES

(Na tleh.)

Naj rumena, tisoč let stara semena
poženó v mojem drobovju,

kajti nisem tu,
ne tam –
nisem na suhem,
na na morju.

(Vstaja.)

Kam me vodiš, Kirka?

V podzemlju visim,
na mrzlem stropu.

Začenjajo se stiske dvatisočletja
z njegovimi tesnobami,
črnimi kugami,
gluhimi lozami,
starim orožjem, neumnimi kralji –
žalostno smešnimi antikomedijami.

Najprej je bilo uničeno mesto,
nato je bil posekan gozd...

In vse se začenja znova –
vse besede so izkopane in razstavljene.

KASANDRA

Začenja se drama z modernim zapletom –
usodna kletev visi nad odrom...

ULIKSES

Globoka noč romantikov
z grozotami sanj in podzavesti...

Povem:

Tekel sem proti reki
– sonce je žgalo rdeče –
in kamorkoli sem se obrnil,
je skočila predme podoba
zveri.

V sanjah sem videl stare pošasti,
skrival sem se in bežal.
Od vzhoda in zahoda,
od juga
je priplulo po nebu brez števila živih bitij,
ki so bila kot velika, črna kolesa
in vozovi
in vse drugo nadrealno.
Prihajalo je po sivem nebu...
Zbudil sem se
primitivno prestrašen –
in živa bitja
in vse drugo,
nadrealno,
je bilo
resnično
tu.

ZBOR

(Se živčno ureja.)

To ni mogoče –
tega danes nihče ne verjame.

Ni govora o znamenjih.
Vse je samo znak tvoje in moje razbolelosti.

Vendar –
ali se ne gode vsakih tisoč let
iste grozotne stvari...?

Véliki voz se je obrnil navzdol,
Južni križ se je zlomil –
zdaj se vrti v kolobarjih po severnem nebu.

Nezaupanje se razrašča v meni,
poln sem dvomov;
vera in nevera pritekata v srce
v takih sunkih in po tako ozkih poteh,
da bo zdaj zdaj počilo.

Nemogoče:
sem gredé sem utrgal vejo z grma,
da bi se v vročini hladil,
a glej – grm je pričel krvaveti,
temnordeče kaplje so se pokazale
in slišati je bilo
kratke,
globoke
vzdihe.

Udaril sem v kamen ob cesti,
in kamen je pordel,
zažarel
in počil!

Zvezde padajo z enega neba
v drugo;
rdeči planet se je ustavil poševno pred mano
in obstal.

So to znaki moje razbolelosti?
Je to histerija dvatisočletja?

Ne morem več –
ne vem...
Hitim na polje, v goro,
kamorkoli,

poizvedet, kaj je v meni,
kaj v zemlji...

3. PRIZOR

*(Na oder vdoro ZAROTNIKI
in naglo obkolijo ZBOR.)*

ZAROTNIKI

Stoj!
Nihče naj se ne premakne od tu.
Vsi ste obkoljeni,
ujeti.

ZBOR

Kaj pomeni to? Obkoljeni... ujeti.
Ali je prišel dan?...

ZAROTNIKI

(Jih postavljajo v vrsto.)

Tja, v vrsto.
Roke sklenjene,
roke nad glavo!
Tako.

Kam strmiš?

Glej, kri je na njih...

Kje, hudiča, so bili?

Prekleti!

Ne dotikaj se jih.
Črno stoletje...

ZBOR

Kdo me reši iz te igre?
Kdo me odveže...

Ne!

Kje je konec?

Moj Bog, kje sem...?

Pridi!

ZAROTNIKI

(Hodijo pred vrsto, odbirajo.)

Ti - ven!

In ti...

Ti!

Ven.

Krvavi, obsojeni...
določeni za znamenje.

Ven.

*(ZAROTNIKI odidejo; odpeljejo
odbrane.)*

ZBOR

O... zdaj vem -
prav na meji sem,
na robu pomladi, kjer se začenja
prepad...

Tema.

O... saj to je čas napovedanih grozot!
To je tisti dan.
Kam naj grem?

Kje si?

(ZBOR se razbeži - zmeden.)

KASANDRA

Ali je to začetek
fantastične ali resnične drame?
Zakletje ali usoda?

ULIKSES

Igralci so odšli.

Stari svet pada v temo -
zasluženo?

Tako se je začelo:
Prišli smo pod hrib,
merje je bilo na desni, pokrajina z gozdom
na levi - tam smo počakali noči,
utrjeni, stolčeni...

Bilo je konec -
konec spanja pod šotori,
konec kamnitih bunkerjev,
konec zased in akcij,
začetek kaosa.
Kot vsak, je prišel tudi ta nenadno,
elementarno,
z neznansko razpuščenimi silami
viharja
- o, bogovi!

Dovoli, da hitro nadaljujem,
dokler ne nastopijo spet igralci.

Prvi od treh velikih dni je prinesel nasilja
in množične smrti.

Bilo je tako:
nebo je nenadoma pordečilo
in razpuščenih duhovi
prvega in drugega reda
so se razdivjali,
ker je prišel njihov čas.
Vojska, s katero sem bil deset let

- junaki trdih, kmečkih obrazov,
mladi fantje z dežele,
gospodarji, delavci in študentje -
je bila napadena opoldne tistega dne,
obsedena od duhov,
ki se pojavijo, ko je blizu konec
tisočletja.

Prišli so v procesiji -
telesni in togi,
s starimi trobljami in fanfarami,
z napol razbitimi ikonami.
Prišli so, polni črnih insignij,
z banderami
in blaznimi prerokbami.
Vrgli so se v prekleti stiski in grozi
najbolj absurdne bitke
najprej v prazno -
z naglico izpraznili svoje orožje,
nato pa skočili
ter obkolili gozd,
ki je rasel na hribu,
zunaj mesta.

Pričam:
v divji jezi dvatisočletja
so začeli sekati, biti
in podirati
gozd -
ves gozd,
živ gozd,
ki je bil ponos kraja in časa.
Drevesa -
tisoči in tisoči dreves -
so padala,
padala,
umirala...

KASANDRA

Lepa Vida ni mogla
v gozd...

ULIKSES

Jaz sem ležal nad prepodom.
Začel sem razpadati.
Trave so omamno dišale
in v koreninah je vse šumelo
– kako zna biti narava razkošna! –
vse je pelo,
dehtelo,
vse je krvavelo...
Bil pozen mrak je, prvi maj...

(K. H. Mácha, Maj)

Tisoč in tisoč mladih dreves,
ki so bila napolnjena s čarnim vonjem pomladne rasti,
je tisti dan
padlo.

Težke slutnje so postale resnične.
Gozd,
ki mi pomeni brez števila umorjenih –
kot Agamemnon,
kot Cezar –
najprej ni mogel verjeti, da ga sekajo in podirajo.
Ko pa je spoznal,
ko je zagledal Bruta,
kako je kletó jeklo sunil mu v srce,
se prekril z vejevjem je in s kamenjem
ter padel
prav
nad prepad...

Dajem na znanje:
pošasti s poslikanimi, tetoviranimi obrazi,
oblečene v živo pisana oblačila,
nakičene s perzijskimi dragulji,
s polnimi žepi beneških zlatov
in bodal;
fantastična bitja,
ki se pojavijo vsakih tisoč let,

so se znašala nad gozdom,
ki je bil last dežele,
prijatelj pesniku in kmetu,
dober otroku in živini.

Takrat se je pričelo spolnjevati,
kar je bilo napovedano za to dobo:
nenadne smrti, potresi,
povodnji,
premikanje suhe zemlje
in dviganje morij –
nevera,
novi bogovi
in čarodejstva vseh zvrstí.

Takšen je bil konec desetletne vojne
za tisto staro, slavno mesto.

Z A V E S A

DRUGO DEJANJE

1. PRIZOR

ZBOR

- 1 So zarotniki tukaj?
- 2 Davi so hodili tod... Molči!
- 3 Slišati je bilo streljanje.
- 4 Videli so jih na trgu,
v gorah –
potem so odšli proti morju...
- 2 Zaklenili so se
v podrtem gradu,
skriti pod zemljó,
v gošči.
- 3 Vsak trenutek se lahko pojavijo,
tu ali tam –
kjerkoli...
- 4 Tajni pogovori... pridušena prerekanja.
- 2 Pridejo nenadoma – prijazni,
molčeči,
ali grozeči,
ali celo...
- 1 Kaj nameravajo? Kaj hočejo?
- 3 Poslušaj...
- 4 Pojdimo rajši, pojdimo!...

ZAROTNIKI

(Se zbero konspirativno.)

- 1 O tem se moramo nujno pogovoriti.
Gre namreč za gozd...

- 2 Sklenjeno je bilo – poseka
in iztrebljenje!
- 1 Gre pa tudi za ljudi, ki jih ne imenujem –
čiste,
polnokrvne...
Iz njih je treba pregnati strahove,
temò
in ogenj...
Izbiti jim moramo grozo
pred teorijo,
gnus nad snovjó...
- A zdaj – gozd!
- 2 Gozd... s svojimi skulpturami in oltarji,
z divjo rastjó,
stoletnimi sencami...
- 3 Problem, ki ga moramo rešiti dokončno,
brez predsodkov,
čeprav je v lasti dežele
in ga ima ljudstvo pravzaprav za del
svoje eksistence.
Mi trdimo: gozd je simbol
upora in
temè.
- 1 Ne mislim narediti zagovor našim namenom
in dejanjem
– saj gozd ni Cezar –
prepričan pa sem, da mora iti nekdo
pred meščane,
zbrati ljudi iz predmestja
ter jim brez prizadetosti,
osebno nezainteresirano
in brez ambicije
prikazati potrebo likvidacije gozda.

To dejanje moramo podpreti s stvarnimi argumenti.
Javno mnenje je tretja sila
in modro vladati pomeni

obvladati javno mnenje –
to je pozitivna demagogija.

Najprej je treba pokazati, da je imel gozd
veliko – dá, odločilno krivdo
pri tej in prejšnji vojni.
Gozd je dajal zavetje oblegovalcem,
prispeval material
za njihovo orožje.

Bil je že sam po sebi najzvestejši sodelavec sovražnika –
izdajalec mesta.

Drugič: gozd je potencialna ovira
za moderni gospodarski razvoj.

V letih povojnega grajenja bomo potrebovali
zemljo,
ki bo voljno sprejemala,
kar ji bomo vsejali,
in dajala,
kar bomo od nje zahtevali.
Aktivizacija zemlje in
množic
bo osvobodila
suženjstva
tudi
te najmanjše...

Spomnite se – mimogredé – da so se
otroci
„lahko“ že od devetega leta naprej
mučili v tovarnah –
po deset ur na dan...

Nov čas je tu!
Gozd danes ni več moderen –
v vseh naprednih deželah so ga skrčili
do skrajnih možnosti.
To bomo storili tudi mi.

- 2 Točno. Vendar ni mogoče
pritrditi temu, da bi se stvar
javno

obravnavala.
Še več –
preprečiti moramo,
da bi se o gozdu sploh kaj govorilo.
To je imperativ stvarne politike.
Onemogočiti moramo
čustvenost
in nazadnjaško kritiko.

Nujno je stvar preiti
in pustiti
v preteklosti,
ki je pozabljiva in odpuščajoča.
Svet ne bo o gozdu
– ki v resnici zanj nič ne pomeni –
zvedel nikdar kaj več, kot golo,
suho dejstvo;
epske pesnitve, ki bodo nastajale
v prihodnjih desetletjih in stoletjih,
ne bodo problema in usode gozda
niti omenjale.

- 4 Likvidacija gozda je transcendentna zadeva.
Biti moramo strateško previdni –
tu ni mesta za čustvene,
filozofsko personalistične
ali etične predsodke,
Pomnimo: kdor dela revolucijo napol,
si koplje jamo sam...

(Saint-Just)

Pazimo na mladino –
ta ne bo imela v kosteh
strahu in pobitosti
te generacije.

Biti moramo demokratični in prepričevalni,
se pravi – nastopiti odločno
in precizno –
za humanizem...

2 Tiho...! Smo že na delu.

(Zvočna zavesa.)

(ZAROTNIKI se izgube.)

2. PRIZOR

ZBOR

O, o!

Nadčloveška sila me je zgrabila,
stisnila za grlo, zvezala mi roké,
zrušila na tla.

To ni več nemir,
ampak žgoč peklenski ogenj –
ne strah pred smrtjo,
ampak občutek absolutne muke,
večnega padanja.

Kdo more uničiti gozd,
kdo ga posekati in
upepeliti,
če ne prasila uničenja?

Kdo sem?

Nekaj okamenelega, prasnovnega me stiska
za grlo,
zbada v oči,
tuli v ušesa.

V sebi čutim staro okostje,
mastne obraze režanja, zasramovanja, zaničevanja;
v sebi čutim krvav pretep,
turške nože...

Saj gozd sem jaz
in moji otroci
in moje živali
in vsi, ki so zrasli kot drevesa
v svobodi.

Tisoči in tisoči visokih,
košatih dreves – posekani.

Ne mislim več na mesto – na Trojo,
ki sem jo, povem, tudi jaz pomagal rušiti –
ampak na gozd,
ki se je košatil zunaj mesta.
To bomo pozidali,
a gozd –

LEPA VIDA

V posekane kraje bo vdrla burja,
polagoma odnesla zemljo
in prišla bo kraška žalost.
Vem, kakšno je življenje, kjer ni gozda:
kot tujina –
ne veš, kam bi šel iskat miru,
kam življenjskih sokov.

ZBOR

Gozd sem poznal v njegovem otroštvu –
mlada, občutljiva drevesca,
ki sem jih vezal,
v zimi negoval,
jim dajal vode v poletni vročini;
bil vsak dan z njimi,
ko da bi mi bili bratje,
ko da bi mi bile sestre...
Skupaj smo uživali sonce
in se tolikokrat ob večerih pogovarjali
dolgo v noč,
ko je mesec blodil po bližnjih vrhovih.
Blazneži so, ki ubijajo.

KASANDRA

A ne taki blazneži, kot tisti junak
– slišal si o njem –
ki je v trenutnem napadu temè duha
pobil svojo čredo ovac,
ker jo je imel za sovražnika.
Vso čredo...

Ampak tisti junak
si je sam izrekel sodbo,
ko se je zavedel
in spoznal, kaj je storil.
Priatelji so ga s spoštovanjem pokopali...

Ne, takih blaznežev danes ni.

Z B O R

Ne morem več mirno poslušati.
Ves sem zmeden...
Ne najdem zveze in smisla temu:
desetletna vojna za mesto,
za pravičnost,
za vino.
Nato pa – gozd...
Nesmiselno.

L E P A V I D A

Videla sem in slišala:
tri dni in tri noči so padala drevesa,
posekana življenja so se trdó valila po hribu,
po ostrem kamenju in grmovju,
podrta, razsekana, požgana...

O Bog, iz njih niso bile narejene
zibeli,
niso bile stesane
okrogle mize,
prijetne postelje;
iz njih niso bili narejeni
presveti križi
in tudi ne žalostne truge,
ampak njih les je bil steptan, razsekan
in vržen v jame.

Z B O R

Dovolj!
Ne morem poslušati teh prežalostnih zgodb.

Kaj naj storim?

Šel bom na cesto, na polja,
v gostilne
in poiskal ljudi,
ki še žive za svobodo.
Sklical bom množice iz mesta
in množice iz predmestja...

Vendar,
ali nismo dosti nesreče krivi sami?

Šel bom v skrivna zbirališča
in zanetil upor...

vendar,
ali nismo mnogih nejasnosti
in groze teh dni
krivi sami?

Nismo bili dovolj sprevidljivi,
nismo bili modri,
ne zviti,
nismo bili junaški,
požrtvovalni,
nismo dajali kruha in vode
in ognja,
nismo govorili celih besed.

Bili smo skopi, jalovi in neustvarjalni –
oportunisti,
malenkostni kritikastri
in agitatorji...

Ampak to, kar je prišlo...

Preveč!

Deset, dvajset ur se bomo po cestah bili,
skakali čez ovire,
se skrivali pred psi,
krvaveli na bodečih žicah
in žalostne pesmi peli –
a umrli v zavesti, da smo se
tiranu uprli.

KASANDRA

Ničesar ne boste storili,
ker ste smrtniki brez moči.
Tu so grozote, napovedane za dvatisočletje.
Tako stoji v zvezdah,
povedano je bilo v ptičjem letu.
Prišlo je nad nas v teh časih
in nas razgnalo po vseh zemljah in morjih.
Preslabi ste, da bi se démonu upirali.
Polagoma bo čas zabrisal rane,
kakor zabriše veter stopinje in znamenja v pesku.
Ostal bo samo še neizbrisen spomin nečesa
nedoumljivega,
življenjskega, večnega...

Pojdite, pojdite, pojdite –
saj je drame že konec!

LEPA VIDA

(Sebi.)

Bilo je v gozdu,
v hribih,
sredi rdečih rož.
Kaplje rose so žarele kot biseri grozni
in bilo je slišati vzdih
v drevju, med kamenjem, v praproti –
pa ni bil kresni večer,
ni bil kresni večer s svojimi čari,
in praprotna semena niso imela moči
spreminjati mladosti v ljubezen,
ampak so imela moč
spreminjati življenje
v smrt...

ki je tudi ljubezen.

ZBOR

Čas je potekel –
vendar se ne bom nehal bojevati.

Tebansko ljudstvo!
Saj gozd ni bil les, ne kamen –
gozd so bili tisoči in tisoči,
postavne podobe,
izzivalni obrazi
z neznanskimi silami življenja.

LEPA VIDA

Videla sem jih –
jaz, ki sem bila tam, žena
med drevjem,
v kamenju,
na strmi poti.
Blazna ženska
– Antigona –
iščoča korenine svojih dreves,
Vida,
iščoča svoje najdražje...

3. PRIZOR

ULIKSES

Z vročega zidovja sem padel v veliko
sivordečo školjko
na dnu morja.
In školjka se je zaprla,
v njej je bila kri dreves in kamenja
in kri junakov in brezimnih
mrtvih
vseh
vojská;
ribja očesa, pesek
in prst –
glad iz taborišč
in preštevanje dni...
Preseljevanja na jug,
vdori iz severa,
sužnji...

Vse te prvine zemlje je školjka spreminjala
v bisere.

In v njej je bila velika tihota...

To pričam jaz,
ki sem ležal suh in obubožan
v morju
in v blatu step,
v razbeljenem pesku puščave,
pod brezkončnim nebom brezkončne pampe.

Povem:

nekaj se je premaknilo v protagonistih
drame –
oboji doživljajo čudno metamorfozo.

Stari revolucionarji so začutili
težo elementarnega,
nespremenljivega človeškega.
Ne pogledajo kvišku,
z nikomer ne govore,
redko se pokažejo na cesti –
a so,
bivajo.

Tudi občani in njihove žene in otroci
niso mirni –
zvečer jih opazujem,
skušajo bežati,
a se le vrté kot v krogu.
Nov čas jih je preplaval,
nov veter...

Glej, vračajo se!

Z B O R

Kamorkoli pogledam...
kamorkoli grem...
veter
in prazno kot na kraškem svetu.

Usodnost časa
me vodi prav na meje

svetništva
in pogubljenosti.

Ne bom imel počitka in konca –
šel bom med kamen in bor,
preobračal v sebi
preteklost in
prihodnost
ter jima iskal smisla, pomena in namena
do konca.
Nesmisla in groteske...

D I D O

Pesnik je antipesnik,
vitez je antivitez –
odpravil se je na pot,
za njim gre veter,
sivo sonce,
rdeči mesec.
Konj je vzdržen, pogumen.

Zdaj je tu –
priklonil se je...
s širokim zamahom
je odložil plašč in prijel za nemirno kitaro.

(ULIKSES odhaja.)

Neresnično...

Stari čas je posekan,
godec se ni vrnil.

Šla bom na obrežje morja,
kjer so muke
in stiske in ječanja –
kjer je čas pesek
in ogenj...

Z B O R

V starih dramah je bilo neogibno,
da je zadela grešnika pravična kazen

in so bogovi maščevali krivična dejanja.
Zdaj ni bogov –
na odru in v stvarnosti ni grešnika,
greh se je razpršil z meglo,
zgubil se kot val,
se posušil kot pesek na obali.
Želo nemira in strahu,
največje napade pekla
ne čuti tiran,
ampak zatirani,
ne mučitelj...

*(V ozadju se pojavijo v medli
svetlobi ZAROTNIKI.)*

Glej!

Tam stojé,
nepremični,
kot grad,
pošastni, kot mlini na veter.
So in niso –
niso, kot so bili,
čas jih spreminja v okamenine...

Glej, prihajajo,
a niso svobodni –
kaj hočejo od mene?
Saj so sami polni strahu,
mučeni,
ranjeni...

*(Postave se bližajo. Nerazločni
zvoki in glasovi.)*

To ni privid!

O Bog – saj to so vendar oni!
Živi,
gigantski,
prežeči
duhovi dvatisočletja!...

*(Postave se obkoljujejo in obsedajo
in zelena svetloba raste; spet*

*nerazumljivi glasovi in zvoki;
nato se vse izgubi v temi.)*

EPILOG

ULIKSES

Ko sem ležal na krnu, v zgodnjem jutru
in lahna sapica je božala
široko, strašno morje – noč je odšla –
sem v polzavesti videl stare ladje,
ki zbrale so se kot oblaki temni
in čakale, da se sprostí vihar.
Morje bilo je tuje – nisem vedel,
kje sonce naj bi vzšlo, kje naj bogovi
bi se zbrali, kje junaki.
Bilo je vse kot neresnično, v času
in izven časa, v drugih dneh,
ko sem prehodil silo že poti.

(Odiseja, 1. 1)

Obrnil sem se kakor v snu
in kriknil v lastno si zgubljenost:
O Bog vseh morij, sredi tvojih vod,
v osrčju tvojih tem,
gozdov,
sem kakor ranjen ptič!
Z drugovi mi na morju teče že
deseto leto!...
In dan se je obrnil v drugo smer,
nagnilo se je morje in sem padel.

MEDITACIJA O KRISTUSOVEM TRPLJENJU

MILAN KOPUŠAR

Kristusovo trpljenje in njegova smrt na križu je za krščanstvo in sploh za vse človeštvo največji zaklad. „Z njegovimi ranami ste bili ozdravljeni“ (1 Pet 2, 24). Ni besed, ki bi odličnost Kristusovega odrešilnega dela mogle popolnoma izraziti in njegove zasluge zadostno povečati. Brati je treba na primer samo uvode, prve besede v pismih apostola Petra in Pavla. Z vzvišenimi besedami pojeta slavo Kristusu, ki nas je odrešil, vre jima iz srca. Skoraj vsako pismo se začne z zahvalo Kristusu, ki nas je otel, izvolil, blagoslovil, oblagodaril s svojo milostjo, potolažil, nas odločil za posinovljenje, obogatil, prerodil itd. Peter pravi: „Veste, da niste z minljivimi rečmi, s srebrom ali zlatom odkupljeni, marveč z dragoceno krvjo Kristusa kot nedolžnega in brezmadežnega Jagnjeta“ (1 Pet 1, 18-19). Evangelist Janez je pa s prerokom Zaharijem ponovil velike in pomenljive besede, ko z dramatično kretnjo kaže na mrtvega Kristusa na križu: „Gledali bodo vanj, ki so ga prebodli“ (Jan 19, 37). Danes in vse čase bomo gledali vanj, v to najsvetejšo žrtev, ki se je za nas izničila in darovala in v kateri je vse naše upanje in vsa naša ljubezen.

Kratko meditacijo o Kristusovem trpljenju bi rad napisal, nikakor kakšno izčrpno poročilo o tem. Le nekaj misli bi rad podal na podlagi zadnjih dognanj biblične znanosti. Znani francoski biblicist P. Benoit je npr. svoja eksegetična raziskovanja o Kristusovem trpljenju nedavno objavil v obliki meditacij.¹ Kristusovo trpljenje, kakor Kristus sam, se še vedno raziskuje in preiskuje. Še vedno se kaj odkrije (Pilatov napis, Lithostrotos, Qumramski rokopisi v zvezi s Kristusovim trpljenjem). Vsako pojasnilo, vsako novo dognanje, vsaka nova reč, ki se najde, četudi je malenkost, vse je za nas dragoceno, ker je v zvezi s Kristusovim trpljenjem. Kristusa nam spet nekoliko osvetli in približa. Našo meditacijo bomo razdelili v tale poglavja: 1. Nekaj eksegetično-kerigmatskih pripomb h Kristusovi trpljenjski zgodbi. 2. Psihološki vidik. 3. Zdravniško-kirurški vidik. 4. Umetniški vidik.

¹ Pierre Benoit, O.P., *Passion et Résurrection du Seigneur*. Paris, 1966.

V apostolski dobi, to je v novo ustanovljeni Cerkvi, ko se je krščanstvo šele porajalo in začelo razvijati, je bila služba učiteljev ena najvažnejših. Treba je bilo oznanjati Kristusa in njegov nauk. Prvi, ki so učili, so bili apostoli. V ospredje stopa predvsem Peter. Trije njegovi veliki govori so zapisani v Apostolskih delih: na binkoštni praznik, pred velikim zborom in pred stotnikom Kornelijem in pogani (Apd 2, 14-36; 4, 8-12; 10, 34-48). Za njim govori Savel. Takoj, ko se je spreobrnil in bil krščen, je začel učiti v shodnicah v Damasku, da je Jezus Sin božji (Apd 9, 20). Pa ne samo apostoli; tudi diakoni, kakor Štefan in Filip, učijo (Apd 6, 10; 8, 5-6). Važnost učiteljske službe je v tej dobi neštetokrat in na mnogih mestih poudarjena. Apostoli postavijo diakone, pomočnike pri karitativnem delu, da se morejo sami bolj posvetiti učenju (Apd 6, 1-7). Ko jim veliki zbor prepove učiti, vprašujejo: koga je treba bolj poslušati, njih ali Boga (Apd 4, 18-20). Božjo besedo srčno oznanjajo, pričujejo z veliko močjo, govore vse besede življenja in napolnijo Jeruzalem s svojim naukom (Apd 5, 28).

Pa ne samo apostoli, tudi verniki, vsi govore o Kristusu, ki je bil križan, vstal od mrtvih in odrešil svet. Poleg učiteljev so bili med verniki tudi karizmatiki. Razmerje med obojimi ni čisto jasno; verjetno, da vsi učitelji niso bili karizmatiki. Verniki so bili priče in na lastne oči so videli posebne darove, ki so jih karizmatiki po Sv. Duhu prejeli: dar jezikov, dar prerokovanja, dar ozdravljanja idr. Poleg tega so videli čudeže, ki so se dogajali. Sveti Duh je razlival svoje vidne darove nad mlado Cerkev in ji dajal rast. To je bila čudežna pomoč od zgoraj. Vse to in pa blagovest o Kristusu, Gospodu in Odrešeniku, ki je bila tako nova, tako osrečujoča, tako veličastna, je ljudi sililo, da je vse o njem govorilo in razpravljalo. Vsak dan so po hišah o njem učili (Apd 5, 42). Ko so se verniki zaradi preganjanja velikega zbora razkropili iz Jeruzalema, so vsi oznanjali blagovest o Jezusu, kamor so prišli (Apd 8, 4).

Učiteljska služba, oznanjanje Kristusove blagovesti, kerygme, stoji torej v ospredju. V Pavlovem naštevanju cerkvenih služb so takoj za apostoli omenjeni preroki, ki so tudi oznanjevalci, in učitelji: „tretjič učitelji“ (1 Kor 12, 28). Ustanova prezbiterov in škofov je bila tedaj že znana (prim. Tit 1, 5-7), pa ti ne pridejo takoj za apostoli, marveč učitelji. Učiteljska služba je bila torej nad vse važna. Tudi Lukov uvod v evangelij na vse to spominja, ko Luka govori o služabnikih besede in očitvidcih (Lk 1, 1-4).

Pri opravljanju te učiteljske službe so oznanjevalci nešteto krat ponavljali zgodbo o Kristusovem trpljenju, smrti in vstajenju. Pri razlaganju te zgodbe se je v ustnem izročilu sčasoma skristalizirala neka osnovna shema, neki osnovni red, načrt, neke osnovne točke. Pisanih zapiskov še niso imeli, poročilo se je širilo od ust do ust in ko so zgodbo ponavljali, so se držali določenega reda, glavnih točk, da niso kaj pozabili, in potem mednje vpletli podrobnosti Kristusovega trpljenja. Tako opazimo npr. že v Petrovih govorih nekatere osnovne člene poznejše apostolske vere: Kristus je bil križan, pokopan, je vstal od mrtvih, sedi na desnici božji, Sveti Duh se razlije nad verniki (prim. Apd 2, 22-36; 10, 39-43). Počasi je nastala v ustnem izročilu neka osnovna struktura, neko osnovno ogrodje te zgodbe o Kristusovem trpljenju.

Ko so potem evangelisti to poročilo zapisali, je ta osnovna zgradba prešla v evangelije. Osnovno ogrodje Kristusove trpljenjske zgodbe, kot je povzeto po Marku, ki je najstarejši zapisovalec, je tole: 1. Jezus se dá prijeti (Mr 14, 43-52). 2. Razprava pred velikim zborom (Mr 14, 53-15, 1). 3. Razprava pred Pilatom (Mr 15, 1-19). 4. Kristus križan (Mr 15, 20-41). Poudariti je treba, da imajo vsi štirje evangelisti, to je sinoptiki in Janez, isto razdelitev. Na prvi pogled taka splošna razdelitev ni nič posebnega, ker je vsako snov treba nekako razdeliti in urediti. Pa je prav v tem, da jo imajo vsi štirje evangelisti, dokaz, da je ta osnovna struktura obstajala že v ustnem izročilu. Vsi evangeliji v svoji celoti niso časovno zgodovinsko zgrajeni, marveč kerigmatsko. Evangeljske zgodbe so zapisane, kakor so jih pač oznanjali, in nimajo nobenega določenega reda. Trpljenjska zgodba je pa nasprotno urejena, ima shemo, je načrtna. To kaže, da je bila najvažnejši del oznanila in shema sama povzeta iz ustnega izročila. Drugi dokaz je pa Janez, ki se drži iste razdelitve, v vsem drugem pa tako loči od sinoptikov.³ Iz vsega tega po pravici sklepamo, da so v prvi Cerkvi polagali posebno važnost na oznanjevanje te zgodbe, ki je srčika našega odrešenja ali pa, kakor bi danes rekli, *mysterium paschale*. Zato je zgodba kompaktno, organsko zgrajena, logično razpredena in združena v celoto. Vse kaže, da ni literarno delo posameznika, marveč ustaljen nauk Cerkve.

Poleg te osnovne strukture, glavne razdelitve Kristusovega trpljenja v vseh štirih evangelijih, so sodobni eksegeti našli v nekaterih tekstih te zgodbe sledi različnih poročil, dvojne in včasih celo trojne tradicije. Če so eksegeti dognali, da je bil konec Markovega evangelija kasneje dodan, da je bil Janezov prolog k evangeliju kasneje napisan, verjetno po učencih, da sta v Janezovem

³ A. Vanhoye, *Structure et theologie des recits de la Passion dans les evangelies synoptiques*. N. R. T. 1967, 135-163.

evangeliju peto in šesto poglavje najbrž zamenjani, – seveda so vse to le mnenja, četudi zelo verjetna, ker ni zadosti popolnoma razvidnih dokazov – potem lahko verjamemo eksegetom tudi v manjših rečeh. Saj vsako besedo, vsak tekst na vse načine analizirajo, pretehtajo do zadnje podrobnosti in možnosti, primerjajo z drugimi besedili in poročili, ter prihajajo tako do novih zaključkov.

Naštejem nekaj primerov, ki kažejo na različno tradicijo, različna ustna poročila, ki jih je pisatelj pri pisanju Kristusovega trpljenja verjetno uporabil. V poročilu o Kristusovem krvavem potu na Oljski gori so npr. uporabljene tri različne tradicije. Eksegeti pravijo, da je med ljudmi, preden je bil ta del zapisan, krožilo dvojno, trojno poročilo. Prvo je soterološko, govori o Kristusu, ki sprejema trpljenje, o uri, ki je prišla, da nas odreši. Kristus nam je predstavljen, poudarek je na njem (Mr 14, 35; 14, 41; Jan 18, 12)). Drugo poročilo je parenetično, namenjeno je nam (apostolom), bralcem: „Čujte in molite, da ne pridete v skušnjava. Duh je sicer voljan, ali meso je slabo“ (Mr 14, 38; Mt 26, 41). V prejšnjem verzu 37 je Jezus pri Marku oseben, ko reče Petru: „Nisi mogel eno uro čuti?“ V naslednjem je že brezoseben, 38: „Čujte in molite...“ To kaže na drugo ustno izročilo. Tretje poročilo o angelu, ki pokrepča Jezusa, najdemo pri Luku in Janezu, ki ga edina omenjata. Marko in Matej sta si v zgodbi o Jezusovem trpljenju zelo blizu, Luka in Janez pa spet po svoje blizu. Ker samo zadnja dva evangelista ta dogodek o angelu, ki vsebuje znak, da v stiski pomoč prihaja samo od zgoraj, omenjata, eksegeti sklepijo, da je to tretje ustno izročilo. Vsa ta poročila z različnimi miselnimi poudarki so krožila med ljudmi, evangelisti so potem vse tri združili in uporabili. Eno kot drugo je obogatilo celotno zgodbo o Kristusu na Oljski gori.

Matej je navadno odvisen od Marka. V poročilu: Jezus se dá prijeti (Mt 26, 47-56) pa Matej najbrž uporablja še drug vir, ki je starejši in bolj arhaičen. Semitizmi, ki jih v tekstu uporablja, na to kažejo. Matej pravi: „In glej, eden izmed teh, ki so bili z Jezusom, je stegnil roko, potegnil svoj meč...“ (Mt 26, 51). Marko nima besed „je stegnil roko“. To je star bibličen izraz, semitizem. Prav tako ima samo Matej te besede: „Zakaj vsi, kateri primejo za meč, bodo z mečem končani“ (Mt 26, 52), in o angelih, ki bi mu jih Oče lahko poslal v pomoč. Qumramski rokopisi nam nudijo nekaj razlage o angelih. Vse to so semitizmi in kažejo na poseben vir.⁵

Kolikokrat je Peter zatajil Jezusa? Evangelisti ne soglašajo

⁴ Benoit o.p. 30-32.

⁵ Benoit o.p. 50-53.

v času in številu. Nekateri eksegeti mislijo, da je bilo več kot troje zatajitev, morda celo devet, če preštejemo prav vse do podrobnosti. V poročilih je precej razlike in nekaj nejasnosti v manjših rečeh. O Markovem poročilu eksegeti mislijo, da je združeno iz dveh poročil. Dvakrat ista dekla o Petru isto trdi. Peter po prvem spraševanju odide pred dvorišče, pa je spet tam, kjer je bil, ko dekla drugič o njem govori (Mr 14, 67-70). Prvo poročilo bi bilo prvo zanikanje pred deklo, ko Peter odide in petelin zapoje (Mr 14, 66-69). Drugo poročilo pa je vzporedno s prvim in govori o dveh zanikanjih, eno pred deklo in drugo pred služabniki pri ognju. Ista dekla govori zdaj drugič o Petru, v resnici naj bi pa to bilo prvo deklino spraševanje in govorjenje. Dvojno deklino spraševanje naj bi nastalo zato, ker je Marko uporabil dvojno poročilo. Marko govori o isti dekli, Matej pa pozna dve različni dekli (Mt 26, 71). Vse to kaže na različna poročila. Zapisovalci naj bi obojno poročilo združili in tako je nastalo troje zanikanj. V resnici pa naj bi bilo samo dvoje zanikanj in res Janez poroča samo o dveh, ki sta časovno razdeljeni in samo o enem petelinjem petju (Jan 18, 15-18; 18, 25-27). Tudi Matej ve samo za eno petelinje petje (Mt 26, 34). To bi razložilo nedostatke, ko Peter odide pred dvorišče in je spet nazaj na dvorišču in o eni ali dveh deklah. Nikakor pa ta teorija o dvojnem viru ne razloži Kristusove napovedi Petru: „Nocoj, to noč, preden bo petelin dvakrat zapel, me boš ti trikrat zatajil“ (Mr 14, 30).⁶

Velike težave so z vprašanjem, koliko sodnih obravnav je bilo pred velikim zborom, ena ali dve? Prva ponoči in druga zgodaj zjutraj, ali samo ena zgodaj zjutraj? Luka omenja samo jutranjo, Janez poroča samo o zaslišanju pred Anom. Marko in Matej govorita o nočni razpravi (Mr 14, 53-65; Mt 26, 57-68) in oba omenjata jutranjo razpravo in posvetovanje (Mr 15, 1; Mt 27, 1). Eksegeti rešujejo te težave na različne načine. Najbolj navadna razlaga je, da sta bili dve razpravi potrebni zato, ker je bila nočna nezakonita. Drugi rešujejo ponovitev razprave z različnimi viri. Dejansko naj bi bila samo ena, jutranja, razprava. Morda so pisatelji zamenjali zaslišanje pred Anom, kjer je bilo brez dvoma navzočih tudi nekaj starešin, z nočno razpravo pred Kajfom. Janez, ki o nočnem zaslišanju pred Anom podrobno poroča, je svoj evangelij pisal proti koncu prvega stoletja, dočim so sinoptiki nastali pol stoletja pred njim. Marko in Matej sta združila različna poročila in tako je nastala nočna razprava, katere ne Luka, ne Janez ne omenjata.⁷

Eden od razlogov, da Janez o sodni razpravi pred Kajfom

⁶ Benoit o.p. 83-86.

⁷ Benoit o.p. 94.

in velikim zborom ne poroča, utegne biti v tem, da je Janez o Jezusu božjem sinovstvu in mesijanstvu prej v svojem evangeliju veliko govoril (Jan 10, 24-39; 8, 21-59; 7, 14-34). Kar sta Marko in Matej zapisala o Jezusu pri razpravi pred Kajfom, bi lahko rekli, je kratka teološka sinteza o Kristusovem božjem sinovstvu. O vsem tem in še bolj globoko je Janez že prej govoril na večih mestih: da ga ne bodo poslušali, če jim pove, kdo je, da je od zgoraj, da je poslan od Očeta, da bo povišan, da so ga hoteli kamenjati, ker je izgovoril bogokletje ipd. Vse to je pri Janezu na široko razpredeno, saj je bil Jezus po Janezovem poročilu trikrat za veliko noč v Jeruzalemu, po sinoptikih pa samo enkrat. Judje so Jezusa zasledovali, večkrat z njim razpravljali in hoteli, da se izjavi o sebi. Po mnenju nekaterih eksegetov je vse to razpravljanje z Judi o njegovem poslanstvu in božjem sinovstvu združeno v en sam nastop in prizor pred Kajfom. Zato Janez te razprave več ne omenja. Na dnu vseh poročil, sinoptičnega in Janezovega, je različna tradicija. Prva ve samo za zadnjo veliko noč in Jezusovo obsodbo in smrt, druga, Janezova, za več velikih noči in večkratno razpravljanje Jezusovo z Judi o svojem poslanstvu.⁸

Že iz teh primerov, ki smo jih nakazali, vidimo, v kakšne globine posega eksegeza, vsaka beseda in vsaka malenkost je do kraja pretehtana. Eksegeti hočejo dognati, kaj je na dnu evangeljskega oznanila, in pokazati na preprogo pisanih niti in vezi, iz katerih je to poročilo stekano.

Neko drugo eksegetično dejstvo je tudi zelo zanimivo, da so evangeliji in prav tako zgodba o Kristusovem trpljenju napisani v luči Kristusovega vstajenja in poveličanja. Luč velike noči in slava vstalega Kristusa sije in pronica več ali manj iz trpljenjske zgodbe. Posebno je to vidno iz Janezovega zapisa. Nekaj otenkov in žarkov velike noči je tudi že v sinoptikih. Ta vidik bi zaslužil še posebno znanstveno obravnavo. Omenimo samo nekatere reči.

Janez je napisal k zgodbi Jezusovega trpljenja prolog, dolg govor apostolom pri zadnji večerji, ki se končuje z velikoduhovniško molitvijo. V tej veličastni molitvi je Jezus povedal vse, kar bo z njegovo smrtjo na križu dopolnjeno. Omenjene so vse dobrine, zasluge, darovi, ki bodo po njegovi daritvi na križu podeljene Cerkvi, apostolom in vsemu svetu. Ta molitev je srčika Kristusovega poslanstva in življenja, višek njegovega nauka, njegova najlepša izpoved. Janez je gledal na Kristusovo smrt in trpljenje že kot na liturgično dejanje. Začenja se z velikoduhovniško molitvijo in nadaljuje z daritvijo, ki se je izvršila in se nadaljuje. Že prve

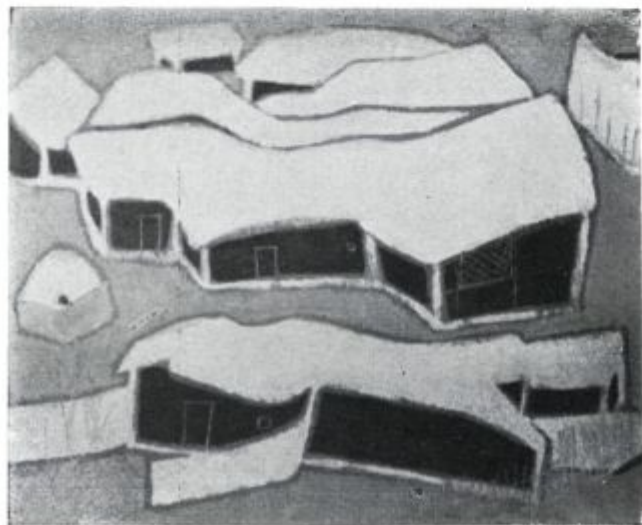
SLOVENSKI SLIKARJI V SVETU

akad. slikarka **BARA REMEC**

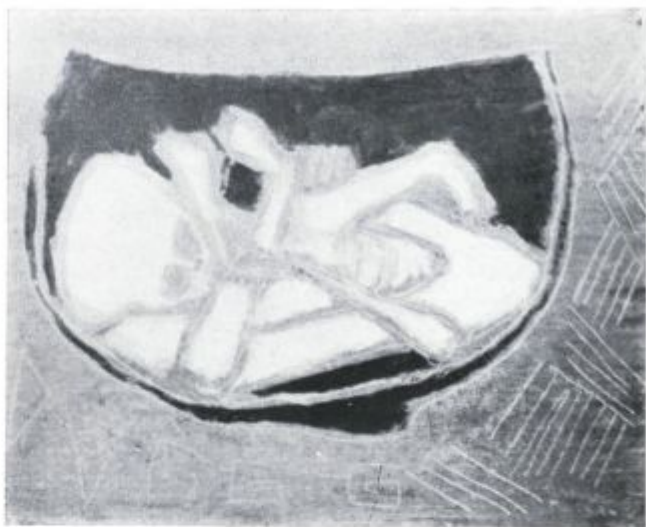
Argentina

INDIJANKA IZ RODU COYA (olje)

BELEN, Argentina (olje)

MUMIJA OTROKA V ŽARI (olje)

KOZE (olje)

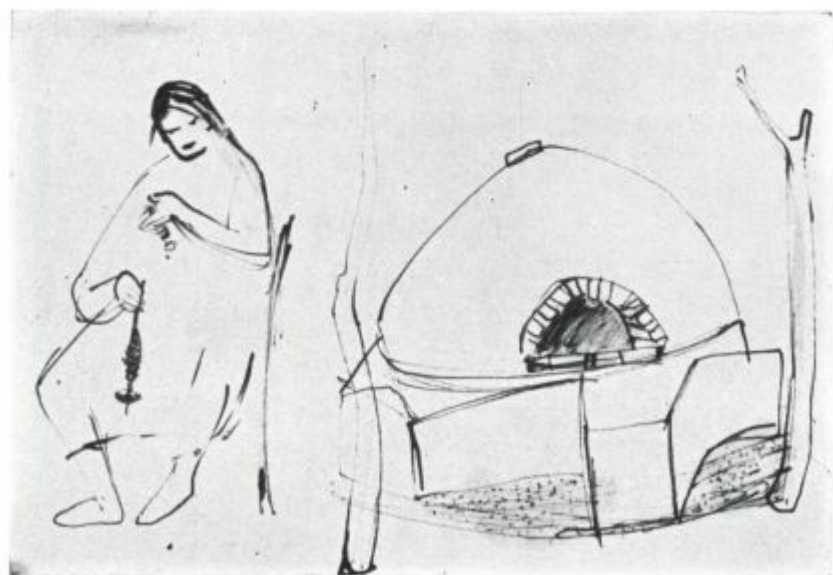
INDIJANCI RODU COYA (tuš)

LAGUNA V TILCARI, Argentina (tuš)

OVCE V SAN MARTIN DE LOS ANDES, Argentina (tuš)

INDJANKA COYA PREDE PRI KRUŠNI PEČI (tuš)

besede te velikoduhovniške molitve pričajo o slavi Kristusovega trpljenja: „Oče, prišla je ura; poveljaj svojega Sina, da tvoj Sin tebe poveliča... da bom vsem, katere si mi dal, podelil večno življenje“ (Jan 17, 1-2). To je velikonočna luč. Govor je treba brati in premišljevati, vsaka beseda takorekoč govori o slavi in luči vstajenja po križu.

Če bi se Gospodovo trpljenje končalo s katastrofo, z nesrečnim koncem in ne z zmago, ali bi sploh kdo njegovo zgodbo zapisal, ponavljal in pripovedoval? Čemu? Saj ne bi imelo nobenega pravega smisla. Spomniti se je treba na krive Mesije, ki so vstali pred Kristusom in bili pokončani. Njihova imena so komaj omenjena. Gamaliel je z njimi opominjal Jude, ko so preganjali apostole (Apd 5, 53-42). Zgodba Kristusovega trpljenja se nikakor ne končuje v katastrofi, v pogubi, ni brezupna in odrezana, marveč v zmagi. Evangelisti so jo zapisali zavoljo Jezusove najveličastnejše zmage. Trpljenje in vstajenje, muka in slava sta v njej organsko povezani. Jezus to sam razloži učencema na poti v Emaus: „Ali ni bilo potrebno, da je Kristus to pretrpel in šel v svojo slavo?“ (Lk 24, 27).

Jezus v svojem trpljenju ni nikdar strt, obupan, se nikdar ne upira, bori ali pa ustavlja. Njegovo obnašanje je dostojanstveno, vladarsko, neomajano, junaško, pa pri tem v največjem ponižanju odpušča in ne sovraži. Vse to je občudovanja vredno in nerazumljivo. Čemu je Jezus tako predstavljen? Ker je bil v resnici tak, ker je bil božji Sin in ker je vstal. O Kristusovi smrti na križu evangelisti ne govorijo veliko, ker je sramota pekla; veliko več je govora o Kristusovem vstajenju.

V evangelijih so velikokrat citirane prerokbe iz stare zaveze, ki so se v Kristusu izpolnile. Tudi v Kristusovem trpljenju je precej omenjenih, zlasti jih navajata Matej in Janez. Čemu naj bi jih navajala, če se ne bi izpolnile? Zadnji razlog mora biti v veliki noči, v Kristusovi slavi. Nekaj velikonočne svetlobe sije tudi iz teh citiranih in izpolnjenih prerokb stare zaveze. Zanimiva je Kajfova napoved, ki jo navaja Janez (Jan 11, 49-52), da mora Kristus umreti za narod in za vse otroke božje, to je za ves svet. Kajfa je nevedoma prerokoval. Čemu bi Janez o tem pisal, če se ne bi ta velika napoved v Kristusu izpolnila, če ne bi vstal v slavi, ko Kajfa niti slutil ni, kaj je izgovoril?

Se bolj podroben, čeprav majhen dokaz, da so evangeliji in trpljenje Jezusovo napisani v luči velike noči, nam nudijo imena, s katerimi je Kristus imenovan. Najprej je Jezus, to je v evangelijih, imenovan z enim samim imenom, največkrat Gospod ali Učenik. Sam se imenuje Sin človekov. Tudi druga imena pridejo na vrsto: Kristus, to je Maziljenec, Sin božji, sin Davidov. Po vstajenju začenjajo ta imena dobivati popolnejšo vsebino, počasi jih

združujejo. Prvim kristjanom je postajalo iz dneva v dan bolj jasno, kdo je Jezus. Jezus je postal resnični Gospod, resnični Mesija, Kristus Maziljenec, resnični Sin božji, ne samo po poklicu in pokorščini, marveč po bistvu, tisti Sin človekov, ki bo resnično prišel soditi in vladati vse ljudi. Začeli so uporabljati in najbolj ljubili izraz: Kristus Gospod ali pa Gospod Jezus, obojni imeni združeni. S temi imeni so ga zlasti klicali pri liturgiji in v svojih molitvah (primerjaj: Apd 1, 21; 2, 36; 3, 20; 4, 27; 4, 33; 5, 42; 7, 60; 8, 12; 9, 17 itd.). Prav tako je postalo ime „sin Davidov“ pomembno. V Apostolskih delih se navajajo Davidovi psalmi, znani 110 in drugi, v katerih se omenja kraljevanje Gospodovo, vladarstvo, rešitev, vstajenje Maziljenca Gospodovega. Vse se nanaša na Kristusa in na njegovo božje kraljevanje, v katerem se vse te psalmistove besede izpolnijo. Šele po vstajenju se je ta pojem Kristusovega kraljevanja razčistil, prej ga je Jezus odklanjal (Apd 2, 17-21; 2, 24-28; 2, 34-35; 4, 25-26; 7, 49-50 itd.). Pavel je ta miselni razvoj in rast Kristusovega imena povzel v znameniti formuli, ki je po mnenju eksegetov eden od najstarejših molitvenih obrazcev prvih kristjanov, kot jo je zapisal v pismu Filipljanom: „Dasi je bil namreč v božji podobi... ponižal se je in je bil pokoren do smrti... Zato ga je tudi Bog povišal in mu dal ime, ki je čez vsa imena... in da vsak jezik prizna, da je Jezus Kristus Gospod, v slavo Boga Očeta“ (Flp 2, 5-11).⁹

V poglavjih o Kristusovem trpljenju ti združenki „Gospod Jezus“ in „Kristus Gospod“, ki prikazujeta vpliv velike noči in praksičanske dobe, ne prideta na vrsto. Marko ima to ime Gospod Jezus po vstajenju, ko govori o njegovem vnebohodu: „Gospod Jezus je bil – vzeti v nebo“ (Mr 16, 19). Ta epilog je itak kasnejši in najbrž ni Markov. Tu se že kaže vpliv prve Cerkve. Prav tako ima Luka to obojno ime, ko govori o ženah, ki so iskale Jezusovo telo, „a niso našle telesa Gospoda Jezusa“ (Lk 24, 3). Drugje v evangelijih teh združenih imen ni, razen še enkrat pri Luku, ko govori o Kristusovem rojstvu, „ki je Kristus Gospod“ (Lk 2, 11). Ime Kristus je v vseh evangelijih večkrat omenjeno. Ime Jezus Kristus uporabljajo vsi evangelisti, toda redko (Mt 1, 1; Mr 1, 1; Jan 1, 17; Lk 3, 15). V trpljenjski zgodbi se ti združeni imeni ne pojavita, evangelisti ju imajo na drugih mestih, značilno v poročilih o Kristusovem vstajenju.

Morda kaže na vpliv velike noči nega druga zanimivost, da se ime Jezusa, ki je Kristus, razlaga. Pri Mateju Pilat kar dvakrat razlaga to ime: Ali naj vam izpustim „Jezusa, ki se imenuje Kristus“? (Mt 27, 17 in 22). Luka ima podobno raz-

⁹ Prim. Oscar Cullmann, *Die Christologie des Neuen Testaments*. 136, 209, 212-213, 229-230.

Iago, ko veliki duhovniki zasmehujejo Jezusa na križu, „naj pomaga samemu sebi, če je on izvoljeni Maziljenec božji“ (Lk 23, 35). Marko ima tudi nekakšno razlago tega imena, ko Kajfa Jezusa sprašuje: „Ti si Kristus, Sin blagoslovljenega?“ (Mr 14, 61). Janez pa ima to razlago že v prvem poglavju, ko se apostoli med seboj pogovarjajo: „Našli smo Mesija, (kar pomeni Kristus Maziljenec)“ (Jan 1, 41). Zakaj vse to razlaganje? Judom ni bilo potrebno, imeli so o Jezusu in Mesiji svoje pojmovanje. Jezus jim je bil samovoljno narejen Mesija, zato so se mu posmehovali. Pilat ga ni potreboval, ker je vedel, da je Jezus nedolžen. Ali ni to morda dodatek prvih kristjanov, da bi tisti, ki jim je bilo to branje namenjeno, Jezusa prav pojmovali, kot resničnega Maziljenca in Sina božjega? Vse to je morda le medel odsev velikonočne luči v Kristusovem trpljenju, pa je le nekakšen odmev njegove zmage in slave.

Evangelistova osebnost, njegov značaj in gledanje so pri pisanju Kristusovega trpljenja tudi igrali svojo vlogo. Vsak je videl in gledal po svoje ter zgodbi dodal svojo barvitost, svoje značilnosti in jo na svoj način podal. Treba se je poglobiti v tekst, ga podrobno študirati, primerjati z ostalimi evangelisti, preden človek dožene in opazi pisateljeve posebnosti in njegovo svojstvenost.

Marko, ki je po mnenju sodobne eksegeze najstarejši zapisovalec, je pisal kerigmatično. Poroča dejstva, kakor so se zgodila, in jim podaja svoje vtise (priprava zadnje večerje; mladenič v Getsemani; dvojno petelinje petje). Njegov slog spominja na ustno pripovedovanje, improvizacijo, kar naredi pripovedovanje živahno. Pisal je po Petrovem naročilu v Rimu. Kontrasti izstopajo, paradoksi so podčrtani (križ je sramota, kjub temu razodeva Sina božjega). Že to zunanje opisovanje dogodkov vpliva na nas, da verujemo in sprejmemo skrivnost Kristusovega trpljenja.

Matej nam podaja liturgično doktrinalno besedilo. To je poročilo, ki ga je hranila cerkvena občina in je v njej živelo. Verniki so ga poslušali pri obhajanju liturgije. Njegov stil to razodeva, ker je jasen, urejen in ker se ogiblje improvizacije. Tak stil je primeren za liturgijo. Zdi se, da dogodke, ki so opisani, ožarja vera vernikov in so tako še bolj razumljivi. Tudi to spominja na liturgijo. Matej se za posameznosti ne zanima toliko, kakor Marko, vendar ima nekaj posebnosti. Poudari Jezusovo vsevednost, njegovo oblast, judovsko slepoto, božje kraljestvo bo dano drugim, izpolnitev Pisma. To zadnje kaže, da je predvsem pisano Judom.

Luka pokaže s svojim spisom, da je zgodovinar in pisatelj. Razvoj vseh dogodkov v Kristusovem trpljenju podaja bolj urejeno in bolj popolno. Luka ve samo za jutranjo razpravo pred velikim zborom; samo on poroča o Jezusu pred Herodom. Je objek-

tiven poročevalec, čeprav opušča žaljive in okrutne podrobnosti: bičanje, kronanje s trnjem, pljuvanje in zaničevanje, pa edini poroča o Jezusovem krvavem potu. Po eni strani to dokazuje, da je pisal ne-kristjanom, Rimljanom, ker pazi na Jezusovo osebno dostojanstvo in se ogiblje poniževanj. Tak Jezus jim je bil sprejemljiv. Po drugi strani pa kaže na njegovo osebno povezanost z Jezusom, ker poudarja njegovo nedolžnost in prikaže Kristusovo moralno veličino. Jezus celo ozdravi hlapčevu uho, ko ga primejo, kar je izredna Jezusova poteza v taki okoliščini. Luka opušča vse hebrejske besede, ker je pisal za rimsko občino, ki so ji bili judovski izrazi in navade tuji. Njegovo poročilo je parenetično-osebno, zgodba učenca, ki opisuje svojega Učenika.¹⁰

Janez predvsem s svojim spisom dopolnjuje sinoptike in jasno priča, da je sam osebno doživel in spremljal dogodke Kristusovega trpljenja. Nešteto podrobnosti in reči omenja, ki jih sinoptiki niso zapisali. Poznal je poročilo, ki je bilo osnova sinoptikom in iz katerega so zajemali, ter dopolnjeval, kar ni bilo v njem omenjeno, pa opuščal, kar je bilo.¹¹ Tako npr. Judeževega poljuba ne omeni, pač pa padeč tistih, ki so ga prijeli; razprave pred Kajfom nima, pač pa govori o zaslišanju pred Ano. Med posebnostmi, ki jih podaja samo Janez, je treba omeniti tri najlepše prizore iz Kristusovega trpljenja. Pri sinoptikih je samo prvi, pa zelo kratko, omenjen. Ti trije najlepši prizori, kar še posebej izstopa, so: Jezusov razgovor s Pilatom o svojem kraljestvu, Glejte človek, mrtvemu Jezusu prebodejo srce. Z vsemi temi in tolikimi podrobnostmi, z važnimi podatki nam je Janez podal najbolj popolno sliko o trpečem Odrešeniku.

V opisovanju Kristusovega trpljenja je vidna Jezusova globina, že znana iz prejšnjih evangeljskih odstavkov (prolog, razpravljanje z Judi o Jezusovem božjem sinovstvu, o evharistiji, velikoduhovniška molitev). S Pilatom razpravlja o resnici, o oblasti; to so filozofski pojmi. Janez ljubi simbolizem, razodene nam, da je iz Jezusovega srca pritekla kri in voda. Uporablja ga večkrat (luč in tema, resnica in zmota), da naznači z njim velike vrednote, ki nam jih je Kristus prinesel. Tudi v trpljenjski zgodbi je Jezus prikazan kot Sin božji, kakor je v vsem evangeliju. Iz vsega Kristusovega nastopa sije božanstvo in prav tako velika ljubezen do nas vseh.

Janezova zgodba je med vsemi evangelisti najbolj dramatična. Dramatične prizore prinašajo tudi ostali sinoptiki: Jezus poti krvavi pot, Kajfa raztrga svoja oblačila, Jezus pred Herodom,

¹⁰ Vanhoye o.c. 138-139.

¹¹ Raymond E. Brown, S. S., *The Gospel According to John, Introduction*, XLVII, 47.

Jezus bičan, opljuvan, s trnjem kronan, potres in znamenja ob njegovi smrti. Toda Janez ima še veliko več, več razgibanosti in največ dialoga. Taki prizori z dialogom so: razgovor z vojaki, ko ga primejo in popadajo, razgovor z Ano, razgovor s Pilatom, Pilatov razgovor z Judi, kaj imajo zoper Jezusa, prizori pod križem, Jezus nagovori svojo mater in Janeza, vojaki se razgovarjajo, ko žrebajo za njegovo sukunjo. Zelo dramatični prizori so: Glejte človek, Jezus na križu, in Janezova kretnja ob koncu, ko pokaže na prebodena Jezusa z besedami: „Gledali bodo vanj, ki so ga prebodli“ (Jan 19, 37).

Janezova zgodba je živa, najbolj globoka in najlepša. Kristusovo ljubezen najlepše prikaže. Pisana je kristjanom, ne samo judovski občini, ker so hebrejske besede razložene (Lithostrotos-Gabata, Kalvarija-Golgota). Hoče jih utrditi v veri. Pisana je tudi z namenom zavrnilo zmote doketov, nikolajevcev, ebionitov. Kristus je trpel v telesu, prebodli so mu srce, o čemer Janez posebej priča.

Janez je najbolj oseben, najbolj izraža svoja čustva, njegova zgodba je najbolj ganljiva, Jezus je Sin božji tudi v največjem trpljenju in ponižanju. Če so sinoptiki reporterji, poročevalci dogodkov, je Janezova zgodba zares njegova in najbolj pristrčna.

PSIHOLOŠKI VIDIK

Ta vidik nam odkriva Kristusovo notranjost, njegovo mišljenje in čutenje, notranji zastoj, kakšno je bilo njegovo gledanje in zadržanje v najbolj dramatičnih dogodkih njegovega življenja. Psihologija more veliko povedati in razložiti, vsega seveda ne, saj ne more niti človeškega udejstvovanja samega popolnoma zajeti in osvetliti, kaj šele prodreti v globine Sina božjega. Kristusa moramo gledati v luči vere, ne samo psihološko; kljub temu nam ostane misterij. Na Kristusovi osebi nam psihologija le nekaj osvetli, naslika nekaj potez na njegovem značaju. Kar moremo dognati, povzamemo iz njegovega obnašanja, besed, izpovedi, razgovorov, iz okolnosti, srečanja z drugimi osebami. Zadržanje teh oseb, njihov značaj in ravnanje s Kristusom, nam tudi pomaga spoznati Kristusa. Tudi iz ozadja, okolja, navad in vplivov, socialno političnih, kulturno historičnih, je mogoče kaj sklepati. Psihološki vidik nam Kristusa po eni strani približa, da ga bolje razumemo in opazimo njegove globine, po drugi strani pa ga postavlja v čudovično luč, ki v nas vzbuja spoštovanje in svet strah.

Pred nami stoji Kristus, vzvišena osebnost, iz katere sije resnica in sama nedolžnost, oseba, ki obvlada vsak položaj, ki se zaveda, kaj se bo zgodilo, ki ve za vse. To ni samo prisotnost duha, bistrornost, široko obzorje, to je vsevednost. Na vsako vprašanje

dá ne samo pravilen odgovor, marveč do kraja natančen. Pred nami stoji človek s silnostjo svoje volje, ki se ne ustavlja, upira, marveč pusti, da dogodki prosto tečejo; ki vse prenaša, največja ponižanja in sramoto, izzivanja, molči in je docela vdan, kar je okrog stoječim nerazumljivo; ni obupan, ni strt, docela radovoljno gre v smrt, vsem odpušča, da se mu čudijo njegovi sodniki in celo oni, ki ga smrtno sovražijo. Vzvišenost in dostojanstvenost, nekaj vladarskega sije iz njegovega zadržanja. Božanstvo, svetost tiho pronica skoraj iz vsakega prizora, samo globlje je treba gledati. To ne more biti samo človek, to je božji Sin. Podrobno razlaganje te Kristusove psihološke oznake bi naraslo v celo knjigo, toliko bogastva je v njem. Le nekaj dogodkov iz njegovega trpljenja razčlenimo v pojasnitev.

Kristusova vsevednost preseneča. Pri zadnji večerji je še posebej vidna. Petru in Janezu točno pove, kje bosta pripravila večerjo (Mr 14, 13-16). Med večerjo napove, da ga bo eden izdal (Mt 26, 21), drugi zatajil (Mr 14, 30). Če je vednost v njem rastla, je v tem času dosegla višek.¹² Ta Kristusova vednost je popolnoma očitna, na dlani. A še mnogo večjo je Jezus pokazal v odgovorih svojim sodnikom; to je seveda treba študirati. Na prazne očitke Kristus ne odgovarja, molči. Na resnične pa daje do kraja natančne odgovore, na katere sodniki ne morejo odgovarjati. Jezus jih spravlja v zadrego. Kristus je vsevedni videc, zato obvlada položaj.

Zanimivo je, kaj se je zgodilo pred Anom. Pred očmi je treba imeti Anov značaj in položaj, če hočemo zajeti globino prizora ter ga pravilno oceniti. Ana je bil veliki duhovnik od leta 6. pred Kristusom do leta 15. po Kr. Torej je znal ravnati z Rimljani, da se je lahko tako dolgo obdržal. Odstavil ga je Valerij Grat. Bil je prekanjen, zvit, diplomat; saducej, ki ni veliko veroval. Bil je vpliven in priznan, pet njegovih sinov in zet Kajfa je doseglo veliko duhovništvo. Zato so tedaj Jezusa, ko so ga prijeli, najprej peljali k Anu. Namen tega zaslišanja je bil olajšati sodno razpravo. Jetniki so se bali Ane in se tresli pred njim. Tako naj bi se tudi Jezus tresel in zvijal, prosil milosti in se potem v svojih odgovorih zapletel v nasprotja. Ko je Jezus zvezan stal pred njim, ga je Ana premeril z mrzlimi očmi in premišljal, koliko sitnosti bodo še imeli z njegovimi učenci, potem ko se Jezusa enkrat znebe. Rad bi videl, da bi bili služabniki pripeljali tudi Jezusove spremeljevalce. Tako bi se vseh hkrati rešili. Zato je Ana vprašal „Jezusa o njegovih učencih in njegovem nauku“ (Jan 18, 19). Toda nič takega se ni zgodilo, kar je Ana pričakoval. Jezus se ni tresel, se

¹² Engelbert Gutwenger, S. J., *The Problem of Christ's Knowledge*. Concilium, Vol. XI, 91-106.

ni zvijsal, ni prosil milosti in se ni zapletel. Nasprotno, zgodilo se je nekaj nezaslišanega: s svojim odgovorom je Anu v obraz povedal, da je njegovo zasliševanje nepravilno in nezakonito: „Kaj vprašuješ mene? Vprašaj tiste, ki so me slišali, kaj sem govoril“ (Jan 18, 21). Priče zasliši, to bi bilo pravilno. Sicer pa, saj niti oblasti nimaš, da bi me zasliševal, ga je brez besed, pogumno zavrnil. Ana je umolknil. To je bilo ponižanje in zadrega, da jetnik uči sodnika. Položaj je rešil služabnik, ki je Jezusa surovo udaril.

Še bolj preseneča Jezusova duhovna globina, ko stoji pred Kajfom in velikim zborom. Na obtožbe prič ne odgovarja. Vse skupaj je nerodna farsa, ki se ne razvija dobro, ker so vsi predstavo preveč na hitro priredili in priče premalo pripravili. Pač niso pričakovali, da ga bodo sodili pred praznikom (Mt 26, 5). Jezusove besede zamenjavajo, spreminjajo in njihov pomen potvarjajo. Kajfa sicer Jezusa poziva, naj odgovori, toda Jezus molči. Bilo bi smešno in brezuspešno odgovarjati. Ne morejo ga obsoditi, priče se ne ujemajo. Ko zadrega postane skoraj mučna, jo Kajfa reši z znamenitim vprašanjem, ko Jezusa zaroti, da mora odgovoriti: „Rotim te pri živem Bogu, da nam izjaviš, če si ti Kristus, Sin božji“ (Mt 26, 63).

Po Luku Jezus tole odgovori: „Ako vam rečem, ne boste verjeli, in ako vas vprašam, mi ne boste odgovorili in me ne izpustili. Toda odslej bo Sin človekov sedel na desnici božje moči“ (Lk 22, 67-68). Matej pove veliko več: „Sem. Toda povem vam: poslej boste videli Sina človekovega sedeti na desnici Vsemogočnega in priti na oblakih neba“ (Mt 26, 64). Poudarek Kajfovega vprašanja ni bil na Jezusovem božjem sinovstvu, ker prvič Kajfa s saduceji vred ni veroval v Jezusovo božanstvo, in drugič, ker v judovstvu in stari zavezi ta naslov ni imel take dogmatične vsebine, kakršno je kasneje prejel v krščanstvu in kakršno ima danes. Pred očmi je treba imeti vsebinski razvoj teh imen in pojmov. Sin božji je po pojmovanju stare zaveze oseba izvoljena od Boga za določeno nalogo, ki v pokorščini in zvestem poslušanju izvršuje to nalogo, ne pa v bistveni enakosti z Bogom-Očetom. Tako je v stari zavezi kralj ali prerok lahko tudi sin božji.¹³

Veliko bolj je poudarjeno vprašanje, če je Jezus Mesija, Maziljeni, Kristus in kot tak Sin božji, to je božji poslanec. Treba je vedeti, da je Kajfa spraševal Jezusa o njegovem mesijanstvu iz svojega stališča, kakor ga je on pojmoval in poznal in z njim vsa judovska družba. Za Jude je bilo to vprašanje o bodočem Mesiji najbolj aktualno in zaradi stiske najbolj pereče. Vse njihove predstave o Mesiji so bile politično socialne. Mesijeva naloga bo zemlja,

z njim se bodo začeli poslednji, eshatološki časi. Mesija bo judovski kralj, izviral bo iz Davidove kraljevske hiše. Pojavil se bo nenadno in rešil Izrael vseh njegovih sovražnikov. Te predstave niso bile kakšne umišljene utvare, marveč dejstva, utemeljena v prerokbah stare zaveze. Spomnimo se samo na učence, kako ver- no so Jezusa spraševali o ustanovitvi mesijanskega kraljestva na zemlji in o njegovem kraljevanju. Seveda so duhovni vidik Jezusovega mesijanstva in poslanstva spregledali. Kakor vidimo, je bil judovski pojem sinovstva božjega zelo blizu, če ne sinonimen s pojmom Kristusa, Maziljenca božjega.¹⁴ Vsebinsko polnost je Me- sijevo ime dobilo šele v krščanstvu, ko je Kristus po dokončanem odrešilnem delu zasijal v božanski luči in ko so potem vsa imena, s katerimi so ga nazivali, združili in istovetili.

Kajfa je torej s tem vprašanjem Jezusu nastavil zanko. Take pasti so mu prej že večkrat nastavili. Niti malo ni dvomil, da se bo Jezus ujel. Če vprašanje potrdi, ga bodo z lahkoto obtožili pri Rimljanih in se ga znebili. Če zanika, ga nihče od ljudi ne bo več poslušal; pa o tem zadnjem niso dosti razmišljali. Nad vse važen in pomemben je odgovor, ki ga je Jezus na to vprašanje dal. Odgovor ni ne trdilen, ne nikalen. Po najskrbnejši analizi grško-aramejskega besedila, pri vseh evangelistih, je Jezus dejal: „Ti praviš. . .“ (Sy eipas). Preveč prostora bi vzelo, če bi to analizo ponavljali.¹⁵ Ti tako praviš, da sem ali da naj bi bil politični Mesija, kakršnega vi pričakujete in kakršni so se že večkrat pojavili in bili pokončani. Nato sledi antiteza, ki jo uvaja grška besedica „plen“ in v tem je poudarek: jaz pa. Ti tako praviš, jaz pa takole. Zdaj pa Jezus docela prostovoljno razloži svojo vlogo in poslanstvo z Danijelovo prerokbo. „Poslej boste videli Sina človekovega sedeti na desnici Vsemogočnega in priti na oblakih neba“ (Mt 26, 64).

Politično vlogo svetnega mesijanstva, kakor so si jo Judje predstavljali, je Jezus velikokrat odločno zavračal. Zavrnil je sata- na (Mt 4, 8); strogo prepovedal učencem o tem govoriti (Mt 16, 20; Mr 8, 30); se umaknil ljudem, ko ga hočejo za kralja (Jan 6, 15); Pilatu je povedal, da njegovo kraljestvo ni od tega sveta (Jan 18, 33). Sam se s tem imenom, da je Mesija-Kristus, ni nikdar imenoval. Vendar se zdi, da tega naslova ni popolnoma odklonil, ker je v tem imenu povezanost med Izraelom in njegovim poslan- stvom. Poslanstvo, ki ga je imelo judovstvo, se v Jezusu nadaljuje in izpolni.¹⁶ Če je bilo torej Jezusovo zadržanje v tem pogledu odklonilno, potem ni dvoma, da ga je odklonil tudi v tem važnem trenutku pred Kajfom.

¹⁴ Cullmann o.c. 117.

¹⁵ Cullmann o.c. 118-121.

¹⁶ Cullmann o.c. 127. ;

Danijelova prerokba, ki jo je Jezus kot antitezo k temu vprašanju in odgovoru dodal (Dan 7, 13-14), je bila znana. Sin človekov bo prišel ob koncu časov na oblakih neba ustanovit svoje kraljestvo. To ime, Sin človekov, in to poslanstvo, omenjeno v prerokbi, si je Jezus prideval in se tako največkrat imenoval. Sin človekov kaže na božji izvor, Mesija je nebeško bitje. Vsega, kar se tiče Mesije, ni v Danijelovi prerokbi, marsikaj je zapisano tudi na drugih mestih stare zaveze. Poslednja, eshatološka doba se je že začela z Jezusovim nastopom. Sin človekov bo prišel sodit svet. Jezus je govoril, kako bo Sin človekov sodil žive in mrtve. Prišel bo v slavi. Slava je v učlovečenju in njegovem božanstvu, zdaj prikritim; ob paruziji, drugem prihodu, bo pa popolnoma vidno. Jezus je to ime sam povezal z „Ebed Jahve“, s tpečim hlapcem božjim. Večkrat je svojim učencem razodeval, da mora Sin človekov veliko trpeti (Mt 16, 21; Lk 9, 22; Mt 20, 17-19). Govoril je o božjem kraljestvu, kako bo ustanovljeno in kakšno bo (Lk 17, 20-25). Vse to je obseženo v pojmu Sin človekov; zato je Jezus s tem imenom in Danijelovo prerokbo samega sebe in svoje poslanstvo najbolj točno označil. Jezus je razumel vse te reči duhovno; veliki duhovniki, farizeji in mnogi drugi, svetno.

Videli smo torej, kaj je vsebina teh vprašanj in odgovorov. Jezus se ne ujame v past. S svojo vsevednostjo vidi, kje ga hočejo ujeti. Njegova izjava je precizna do kraja. Nato sledi razodetje, ko Jezus, kar nam je skoraj nerazumljivo, z neko prostodušnostjo in srčnostjo sam svojim sodnikom z Danijelovo prerokbo pove, kdo je. Za Kajfa in Jude je zločin, da se ima za Sina božjega, po njihovo za poslanca božjega. S tem se je pogubil, to je njegova katastrofa, za nas pa eden od njegovih sijajnih nastopov.

K vsemu temu razpravljanju bi še pripomnili, da ta Jezusova izjava pred sodniki ni eden od najmočnejših dokazov, da je Jezus po bistvu Sin božji. Je zadosti drugih mest in izjav, ki bolje pričajo o tej resnici. Pri katehetskem pouku smo radi navajali važnost te izjave. Iz kritične analize tega teksta in zasliševanja pa jasno sledi, da Kajfa ni mogel imeti o Kristusu takega dogmatičnega pojmovanja in znanja, kakor ga imamo mi danes. Kar se tiče Jezusovih čudežev, jih farizeji ali niso sprejeli, ker niso verovali, ali pa so bili sprejetí v splošnem mesijanskem okviru. O prihodnjem Mesiji je bilo rečeno, da bo delal čudeže. Kateri koli božji poslanec lahko dela čudeže, če mu je to dano od Boga.¹⁷

Tudi pred Pilatom Jezus ne samo obvlada položaj, marveč nadvladuje, kakor prej pred Ano in Kajfom. Pilatov značaj je znan, bil je krut (Lk 13, 1), samozavesten Rimljan, ki z zaničevanjem gleda na podložne Jude. Boji se za svoj položaj. Ko Judje Jezusa

¹⁷ Prim.: Schmaus, *Katholische Dogmatik II*, 674-678.

obtožijo, takoj spozna, da je nedolžen. Na tihem ga občuduje, se ga boji in večkrat pred Judi prizna, da ni našel na njem nobene krivde. Ostro nasprotje je v tem, da ga kljub temu kaznuje z okrutnim bičanjem in da ga smejo vojaki po mili volji sramotiti in se iz njega norčevati. Veličina Jezusova pa je v tem, da se niti z besedico ne pritoži nad tako strašnim in krivičnim ravnanjem. Z dostojanstvenim mirom in vdanostjo prenaša nepopisne bolečine. Vse to je že tudi v zvezi s silnostjo njegove volje, o kateri bomo govorili v naslednjem odstavku. V filozofsko-teološkem razgovoru s Pilatom pri prvem srečanju, pove Rimljanu, da je on, Jezus, resnica sama; v drugem pa, da ne bi imel nobene oblasti, če mu ne bi bila dana od zgoraj (Jan 19, 11). Jezus na teh mestih dvakrat pokaže svojo vzvišenost in svoje veličastvo. Pilat, pogan, seveda tega ne opazi in ne razume; njun razgovor se neha s Pilatovim vprašanjem. Temá ne more ugledati luči. Prevzema ga svet strah, toda zaradi svoje majhnosti in nedoslednosti žrtvuje Jezusa v smrt.

Silnost in odločnost Jezusove volje iti skozi vse trpljenje in piti kelih do kraja, je nekaj mogočnega, čudovitega. Petru pravi, ko mu ukaže vtakniti meč v nožnico: „Ali naj ne pijem kelihá, ki mi ga je dal Oče?“ (Jan 18, 11). Silnost njegove volje se meri po križu. Trpljenje je bilo neizmerno, torej tudi volja neskončna, ni ji videti dna... V vsem Jezusovem življenju in delovanju je ta silna volja prihajala na dan v popolni pokorščini Očetu in v zvestem izvrševanju svoje naloge in svojega poslanstva. Kolikokrat je rekel: prišel sem iz nebes, ne da bi vršil svojo voljo, marveč voljo tistega, ki me je poslal (Jan 6, 38; 4, 34). V tej pokorščini, v svojem sklepu, je vztrajal do konca, tudi ko je peza tega sklepa v trpljenju pritiskala bolj in bolj. V teh najtežjih trenutkih se zdi, kot da je njegova volja dvakrat nekoliko zanihala, le dvakrat je vidno pokazal svoje občutje in svojo žalost, ko je muka priklopela do viška. Prvič, ko je na Oljski gori potil krvavi pot, je prosil Očeta, naj odvzame ta kelih od njega, če je mogoče, pa precej dodal: „Vendar ne moja, ampak tvoja volja se zgodi“ (Lk 22, 42). Drugič pa na križu, malo pred smrtjo, kar ni samo po sebi vidno, marveč razberemo iz besed, ki jih je izgovoril: „Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil...“ (Mt 27, 46). Ko je molil te besede 21. psalma, je moral občutiti vso temo in strahoto zapuščenosti v svoji človečnosti, ko je človek sam brez Boga. To ni bil obup, marveč izraz bolečine, ki je ne moremo razumeti. Volja se je protivila muki, uprla se ni. Jezus je izpil kelih trpljenja do dna. To je več kot heroično junaštvo, to je popolna, sveta žrtev Sina božjega na križu. Nedolžno Jagnje božje je bilo peljano v zakol (Iz 53, 7) in za nas darovano.

in molitev znamenje slabosti; dejansko Jezus ni nikdar klecnil. Vse, kar je prišlo, vse udarce je tiho in vdano sprejemal. Pohodilo so ga kot črva (Ps 21), mu razbičali telo, da se je zvijalo v bolečini, mu razklenili ude, pa se ni vil, ni obupaval, ni klical na pomoč, ni rotil, ni grozil, se ni zaklinjal, nikogar klel, samo nosil je. Mirna, tiha, vdana odločnost, neka vedrost, ki se ji ne moremo načuditi, ga spremlja. Ni je mogoče razumeti, ker je božja...

S Pilatom so v zvezi trije najlepši prizori iz Kristusovega trpljenja, ki smo jih že omenili in ki jih opisuje samo Janez. Ti prizori so: Kristus Kralj pri zaslišanju pred Pilatom (Jan 18, 33-44); Glejte, človek! (Jan 19, 4-11), in mrtvemu Jezusu prebodejo srce (Jan 19, 31-37). V teh prizorih Kristusova volja – njegova daritev – postopoma zraste v božanske dimenzije, ne v Kristusu samem, v njem je bila neskončna moč volje že od začetka navzoča. V njem ni tega razvoja. Pač pa se njegova volja razvije pred našimi očmi, da se nam postopoma razodene popolnoma duhovni in božanski lik Kristusov. Med temi prizori je miselna povezanost in stopnjevanje.

Judovstvo je poznalo dvojnega Mesijo, političnega, svetnega, Mesija kralja; in duhovnega, pravega Mesijo, ki izhaja iz Arona. Orisan je v stari zavezi. Qumramski rokopisi poznajo oba.²⁸ Videli smo že, kako so farizeji v Kristusovem času in z njimi mnogi drugi pričakovali in poznali samo svetnega Mesijo, ki bo rešil Izrael. V obeh sodnih razpravah proti Jezusu, pred Kajfom in Pilatom, je to važno vprašanje neprestano v ospredju. Jezus je duhovni Mesija, to dejstvo uravnava vse njegovo obnašanje in zadržanje. Za Jude je Jezus svetni Mesija, ali vsaj narejeni svetni Mesija, kar z vso zlobo natolcujejo. V prvem prizoru Jezus o tem s Pilatom razpravlja in jasno izjavi, da ni svetni kralj in da njegovo kraljestvo ni od tega sveta. Govori o resnici in članih svojega kraljestva. Pilat mu verjame. Toda da ugodi Judom, ki ga tako glasno obtožujejo svetnega mesijanstva – in verjetno tudi s skrito mislijo: če je bilo v Jezusu kaj takega poželenja, mu ga bo bičanje izbilo iz glave – ga ukaže bičati. V drugem prizoru „Glejte, človek“ stoji Jezus s trnovo krono na glavi, s trsom v zvezanih rokah, odet v rdeč plašč, prostaško razbičan, opljuvan in osmešen pred svojimi tožniki. Jezus strašno trpi zaradi svetnega mesijanstva. Pilat ob tem prizoru z zasmehom pravi Judom: „Glejte, vaš kralj!“ (Jan 19, 15). To naj bi bil svetni, judovski kralj, njihov Mesija? S svojimi očmi vidijo, da to ni mogoče, nič kraljevskega ni v razbičanem Jezusu. Kar izstopa iz tega ponižanja, sijaja in luči duhovnega mesijanstva, pa ne vidijo. V tretjem prizoru eden od vojakov s sulico prebode Jezusovo stran, iz nje pritečeta kri in voda.

²⁸ Cullmann o.c. 117.

Nad njegovo glavo je napis: „Jezus Nazarečan, judovski kralj“ (Jan 19, 19). Torej spet govor o kralju in mesijanstvu. Zdaj je vse, kar je bilo telesnega v Jezusu, umrlo. Svetni Mesija je zdaj mrtev, žrtev visi na križu. A še nekaj se zgodi, kar ima globok in simboličen pomen: iz prebodenega srca priteče kri in voda. Jezus je zdaj samo še duhovni Mesija, véliki duhovnik, ki se je žrtvoval za svet, nedolžno Jagnje, ki je bilo za nas darovano. V njegovi krvi je bila oprana naša grešnost in v krstni vodi posvečene naše duše. To je zadnje dejanje in višek Kristusovega mesijanstva. Zdaj je Jezus samo še Sin božji, ki je za nas umrl.

V teh prizorih je torej notranja povezanost, ko v Jezusu svetno mesijanstvo, katerega je bil obdolžen, pa ga je vedno odklanjal, prehaja v popolnoma duhovno. S svojo žrtvijo in bridkim trpljenjem nam ga je Jezus predočil in uresničil. To je pretresujoča in čudovita drama, očiščenje pojmov, pa še veliko več: očiščenje duš, notranja katarza, To je globina, lepota in nad vse veličastna resnica Kristusovega mesijanstva in njegove daritvene volje.

Tako smo nekoliko pogledali v Jezusovo notranjost, psihološki vidik nam je nekaj odkril. Nedolžnost, resnica, vzvišenost, vsevednost sije iz njegove osebnosti. Heroična volja trpeti in žrtvovati se je nedoumljiva. Nekaj potez smo skušali orisati, saj je to le majhen drobec, meditacija – molitev more odkriti več. Izčrpati in popolno izraziti bogastvo Kristusove osebnosti pa ne bo nikdar mogoče.

ZDRAVNIŠKO-KIRURŠKI VIDIK

Francoski zdravnik dr. Pierre Barbet je napisal knjigo *La Passion de N. S. Jesus-Christ selon le Chirurgien*, v kateri razpravlja o Kristusovem trpljenju in smrti iz zdravniško-kirurškega stališča.¹⁹ Prišel je do zanimivih, novih zaključkov. Pij XII. je ob njih izjavil, da nam še nihče do zdaj ni kaj takega povedal in razkril. Eksegeti pri razlaganju Kristusovega trpljenja navadno ne razpravljajo in ne naštevajo vzrokov njegove smrti. Če jih kdo, jih našteva več: izguba krvi, bičanje, mrzlica, lakota in žeja, splošna oslabeitev ip. Riccioti pripušča tudi zadušitev.²⁰ Barbet je prišel do novih ugotovitev.

Pri svojem znanstvenem raziskovanju je preiskal predvsem dvojje. Najprej je fotografiral in kirurško analiziral turinski prt, v katerega je bilo zavito mrtvo Jezusovo telo. Sam je prepričan, da je prt pristen. Četudi ni mogoče popolnoma znanstveno dokazati

¹⁹ Dr. Pierre Barbet, *La Passion de N. S. Jesus-Christ selon le Chirurgien*.

²⁰ Riccioti, *Life of Christ*, 367.

pristnosti relikvije, lahko služi za prikaz, kakšne so bile rane križanega. Fotografski negativi so točno pokazali vse rane na Jezusovem telesu: kje so bile prizadete in kakšne so bile – na rokah v zapestju, na nogah, prebita nosna kost, na desni strani skoraj vodoravna rana. Treba je brati Barbetovo delo in opis vseh teh ran v kirurški terminologiji. Že samo to glasno govori, kaj je Jezus trpel in vzbuja usmiljenje.

Drugo, kar je Barbet preiskal, pa je bilo obešanje jetnikov med prvo in zlasti med drugo svetovno vojsko na drevesa in na stene. To so bile kazni ali pa zdravniški poskusi. Žive so privezali na stene in jih pustili umirati. Zdravniki so te primere študirali. Tako umiranje je npr. opazoval v koncentracijskem taborišču češki zdravnik dr. Hynek. Viseča žrtev ni mogla dihati. Obsojeni je vdihnil kisik, dušika pa ni mogel izdihniti. Kri je zastajala in se ni mogla očistiti. Obsojenca je začel oblivati mrzel pot, strahoviti krči so mu začeli stresati telo. Začelo se je zastrupljenje, tetanizacija. Da bi mogel dihati, se je obsojeni poskušal dvigniti. Lahko si predstavimo, kakšna strašna bolečina je bilo takšno dviganje na križu s prebodenimi rokami in nogami, ko je križani skušal vso telesno težo potegniti navzgor. Obsojenim se je bledlo od bolečine. Za trenutek si je tako pomagal, potem pa spet zaradi telesne teže in ran zdrknil v prvotni položaj. Krči in dušenje so ga prisilili, da se je spet dvignil. To padanje in dviganje, nepopisno trpljenje je trajalo, dokler se obsojeni ni končno zadušil. Zato so torej križanim zlomili noge (crucifigarium) in s tem pospešili obsojenčevo smrt, ker se ni mogel več dvigati in loviti sapo. To je bila najbolj strašna in najbolj okrutna kazen. Križani se je v krčih zadušil. Zdravniški izraz za to je asphyxia.²¹

Vzrok Jezusove smrti je bila gotovo splošna oslabitev, izguba krvi in predhodno bičanje. Križa sam že ni več mogel nositi na Kalvarijo. Na križu je moral potem utrpeti tudi te telesne muke, ko mu je bilo dihanje otežkočeno in so telo stresali boleči krči. Tudi Jezusa je na križu dušilo. Zanjega dokaza, da bi se bil na križu zadušil, nimamo. Lahko se je pa to zgodilo, ker je to po najnovejšem zdravniškem mnenju naraven in nujen pojav, ki sledi obešenju na križ. Barbetovo gledanje je verjetno in njegov opis take smrti pretresljiv.

UMETNIŠKI VIDIK

O Kristusovem trpljenju je mogoče razpravljati še z mnogih drugih vidikov: s kulturno zgodovinskega (Daniel Rops); asketično

²¹ Barbet, o.c. 97.

mističnega – o tem je literature zelo veliko; z arheološko zemlje-pisnega – še vedno kaj odkrijejo, mnogo je še nepojasnjenega. Grška miselnost in stoična filozofija sta imeli svoj vpliv na tedanje življenje: tako so ti globlji, miselni tokovi pustili svoje vtise tudi v Kristusovem trpljenju in opisu tega trpljenja. Qumramski rokopisi se večkrat omenjajo. Vprašati se je treba, kakšno zvezo in kakšna pojasnila nam morejo dati o Kristusovem trpljenju. Še veliko reči je, ki jih bo moralo znanstveno raziskovanje opraviti.

Naj omenim umetniški vidik. Kakor vse gornje ne spada samo po sebi v meditacijo, tako tudi umetniški vidik ne. To je področje in znanost zase. A ker lepotni vidik ustvarja in nudi občutja – v našem primeru sveta občutja – je kaj primeren za meditacijo. Del meditacije so tudi sveti občutki, občutja, ki jih prava umetnost nudi v obilju. Zato ne bo napak, če ta vidik tukaj omenimo. Popolna razprava o njem bi obsegla vsaj eno knjigo. Saj skoraj ni velikega umetnika, ki bi ne naslikal trpečega Kristusa, njegove smrti ali pa vsaj njegovo mater. Predmet je vendar tako vzvišen in vabljiv.

Lahko bi govorili o slikarstvu, postavim, o Grünnwaldovem križanem Kristusu, ki ima prste na rokah in nogah ter ude tako čudno zvite, skrivenčene, obraz razoran, kar vse kaže njegovo muko in obenem tedanji zmaličeni čas, ki so telo Kristusovo zvilili. Omenili bi lahko Velázquez, ki je naslikal realističen, dostojanstven Kristusov obraz na križu. Mrtva Kristusova glava je globoko sklonjena in pol obraza zakrivajo skrbno počesani lasje: umetnik je hotel reči, da nam je Kristusova smrt več kot pol misterija. Ali pa Rembrandtova luč, s katero je osvetljeno Kristusovo mrtvo telo, ko ga snemajo s križa. Ali pa bi lahko govorili o Rouaultovem sodobnem simbolizmu, o tem največjem slikarju verskih motivov. V njegovem bičanem Kristusu ali pa v visečem na križu prevladujeta duhovnost in veličastje; na slikah ni nobenih drugih predmetov in navlake, ki bi motili in raztresali.

Še dvoje bi v naslednjem omenil.

Primeren glasbeni uvod v to meditacijo bi lahko bil koralni recitativ iz Bachove kantate, „Jesu der du meine Seele“. Največja Bachova umetnina je njegov Pasijon po Mateju. J. S. Bach je bil veren človek in je ljubil verske motive. Pesniške besede v kantati, njihova vsebina podprta z glasbo, vse ustvarja primerno občutje: „Jesu der du meine Seele hast durch deinen bitteren Tod, aus der Teufels finstren Hölle und der schwören Seelennot, kräftiglich herausgerissen durch dein angenehmes Wort, sei doch jetzt o Gott mein Hort.“ Staronemška beseda kräftiglich je še posebej zanimiva, neprestano se ponavlja, glasba je dramatično baročna. Pove nam, da je Jezus s silnostjo svoje volje rešil svet s svojim

križem, o čemer smo že prej govorili. Njegova volja, silna in močna, nas je rešila.

Cimabue (1240-1302), iz Arezza v Italiji, je naslikal zanimivo sliko Kristusa na križu. Cimabue je predhodnik renesanse, na prehodu iz bizantinskega dvorazsežnega, pantokratskega slikarstva v tridimenzionalno globinsko slikarstvo, ki se spočne z nastopom renesanse. Značilnost bizantinskega slikarstva je linearna perspektiva, kraljevska drža oseb v eni sami ravnini. Cimabue je pa že začel iskati in uvajati globino, tretjo dimenzijo; tako je lahko boljše izrazil vitalnost, notranje občutje naslikanih oseb. Njegove osebe živé in se začno gibati. Cimabue združuje prvine obojnega slikarstva, bizantinskega in novega globinskega. Takšen je njegov znameniti Kristus na križu. V Križanem je kraljevsko dostojanstvo, bizantinski vladarski sijaj. Bolečina pa je izražena v Jezusovem v obliki črke s zvitem telesu, ki je pač posnetek po mnogih bizantinskih predlogah. Posebej zanimiv je Jezusov obraz, naguban je v izraz žalosti in v jok. V njem je naslikano Jezusovo občutje: „Nečloveško je bil spačen njegov obraz“ (Iz 52, 16).

Michelangelova Pietà je ena največjih kiparskih umetnin. Vse znane gotične Pietà, slikarske in rezbarske, so ustvarjene z namenom, vzbuditi žalost v gledalcu. Žalostna Mati božja, ki drži mrtvega Jezusa v naročju, se zvija v bolečini, lice ji je razorano od solz, včasih kar v loku padajo na tla, z razprtimi rokami, s telesno kretnjo hoče pretresti gledalca, s prerokom govori: „O, vi vsi, ki mimo greste po potu, pogledjte in vidite, je-li katera bolečina kakor moja bolečina?“ (Zal 1, 12). Na Michelangelovi Pietà je žalost izražena z eno samo kretnjo, popolnoma umirjeno, s stegnjeno Marijino roko. Najlepše, kar odseva iz te velike umetnine, je čudovita mirnost, plemenitost, mladost in lepota obeh obrazov. To je vzvišena, božanska dostojanstvenost, ni gospodovalnost, marveč sama plemenita dobrotljivost. Michelangelu so rekli, da je Marijin obraz premlad, mlajši od Jezusovega. Pa je odvrnil, da je čistost vedno mlada. Ni moči odtrgati oči od teh obrazov. Jezus prav za prav ni mrtev, živi. Ta ustvarjena, klasična lepota je izraz notranje, duhovne, po platonskem nauku, ki ga je renesansa tako visoko cenila. Pietà zato omenjamo, ker nam razodeva lepoto, vzvišenost in plemenitost Kristusove žrtve. Ob tej čudoviti mojstrovini se je mogoče naužiti nekaj tiste lepote, ki nam jo je Kristus s svojim delom in smrtjo ustvaril.

Končno naj omenim še Plečnikov križ na pokopališču pri Sv. Križu v Ljubljani, na duhovniških grobovih. Obraza in telesne forme se več ne spominjam; a nepozabna in izredna je ena Jezusova kretnja: desna roka se je osvobodila križa; Jezus jo steguje nad kelih, ki pod križem stoji na oltarju; njegova kri kaplja v duhovnikov kelih. To je funkcionalnost, razgibanost, dinamika in čudo-

vita misel. Delež duhovniškega križa je tudi Jezusovo trpljenje, z njim mora biti prepojeno vse duhovniško življenje in vsa njegova daritev. To je kri, ki očiščuje in posvečuje...

Ta lepotni vidik in sploh vse razpravljanje o Kristusovem trpljenju, vsa zanimiva dognanja, vse nam daje misliti, več: more biti predmet naše meditacije. Odpira nam srce in dušo, približuje nas bolj in bolj trpečemu Gospodu in nas povezuje z njim.

PROBLEMI

VERA V SODOBNEM SVETU

VINKO ŽAKELJ

Ako budno zasledujemo dogodke sodobnega sveta, nam mora biti jasno, da živimo na veliki zgodovinski prelomnici. Globoke spremembe, ki označujejo to prelomnico časov, ne zadevajo samo zunanjo podobo našega sveta, ki ga oblikujejo znanost, tehnika, gospodarske, družbene in politične ustanove, marveč tudi človeka v odnosih do njega samega, do sočloveka, do narave okrog njega in do skrivnosti bitja, ki ga vzdržuje in obsega.

Naravno je, da te spremembe segajo tudi na področje verskega čustvovanja in življenja.

Vera preživlja danes resno krizo. Ta stavek je točen, če besedi kriza, ki prihaja od grškega glagola to krinein in pomeni soditi, razpoznati, damo ta prvotni pomen. Sodobni svet vero poziva na odgovor, jo sodi in presoja.

Te okoliščine dajejo veri priložnost, da se sama sodi in presoja, da loči bistveno od postranskega, to, kar je za vse čase, od prehodnega, skratka, da se poglobi in očisti.

Sodobno krizo vere moremo zasledovati v treh glavnih pojavih, ki označujejo verske razmere v naših dneh:

- Dejstvo, da je vera celo pri vernih zgubila značaj samoumevnosti in naravnosti, ki ga je imela nekoč. To imenujemo problematiko vere.
- Vzpon modernega ateizma, ki se ima za humanističen ateizem in se kot tak uveljavlja v imenu tehniške in družbene osamosvojitve.
- Obnova verskega življenja, ki ima kot sad kritike in samokritike gotovo značaj očiščevalnega povratka k virom.

PROBLEMATIKA VERE

Ena najznačilnejših potez sodobnosti, pravi Karl Jaspers, je dejstvo, da živimo v svetu, ki je „izgubil svojo naivnost“. To velja tudi za svet vere.

Za mnoge vernike je danes vera problem. To velja celo za bogoslovce in brez dvoma tudi za duhovnike. Karl Rahner pravi v svoji knjigi, ki ima v francoskem prevodu naslov „Est-il possible

aujourd'hui de croire?", da so bogoslovci nekoč v enoviti družbi imeli mirno vero, danes pa izhajajo često iz pluralistične družbe in njihova vera nima več tiste mirne razvidnosti; njihova vera je ogrožena.

Problem vere se pojavi tedaj celo pri onih, ki se želijo na poseben način posvetiti Bogu.

Nekaj postane problem za človeka, ko zgubi to, kar Gabriel Marcel označuje kot „povsem naravno“ ali „samoumevno“.

V srednjem veku vera v Boga ni bila problem za vernika. To se je zdelo nekaj povsem naravnega. Nevera je bila nekaj nezaslišanega. Isto je veljalo vse do danes za široke množice, ki so doraščale v verskem vzdušju. A to stanje se danes hitro spreminja. Vzgojitelji mladine vedo, da danes fantje in dekleta izražajo pomisleke glede mnogih točk vere in kažejo na težave, na katere mi v njihovih letih sploh nismo mislili.

Res je, da je vsaka doba imela svoje verske probleme. Prva krščanska stoletja so poznala boje glede Sv. Trojice; 4. in 5. stoletje so pretresale razprave o Kristusu. V srednjem veku se je rodilo vprašanje, če je mogoče Aristotelovo filozofijo spraviti v sklad z vero. V 17. stoletju je bilo vprašanje reforme; v 19. stoletju pa težave z odnosi med znanostjo in vero.

Ti problemi so se danes posplošili, ker zadevajo vse večje plasti ljudstva; so postali radikalnejši, ker gredo do korenin krščanske vere in postavljajo na vprašanje SAM SMISEL VERE.

Vedno bolj smo, kot pravi Albert Dondeyne, pred alternativo: to be or not to be.

Kje so vzroki tega stanja?

Razlagi, ki ju je treba zavreči

Znanstveni duh, menijo nekateri, je tako zmaličil modernega človeka, da ni več sposoben razumeti starih dokazov za božje bivanje.

To mišljenje je nevarno, ker gre mimo pravih problemov.

Sodobni človek namreč ni bolj in ne manj razumen kot naši predniki in nimamo razloga trditi, da je njegova sposobnost za filozofijo postala manjša. Ravno nasprotno! Saj naš čas označuje pravi razcvet filozofske misli.

Spremenilo pa se je to, da je moderni človek glede vere bolj zahteven, kot pa so bili njegovi predniki.

Poostrišla se je tudi občutljivost modernega človeka, kar povzroča nove težave glede vere, vsaj glede nekaterih tradicionalnih predstav vere. Ko je npr. sv. Avguštin trdil, da je po enem samem grehu vse človeštvo postalo „massa damnata“ pred Bogom, ni to prizadevalo ne njega ne njegove poslušalce; a ista stvar danes mnogim povzroča težave. S tem ni rečeno, da je sodobni človek bistrejši, le njegova občutljivost in njegovo gledanje sta drugačni.

Drugi menijo, da je vera zgubila svojo razvidnost zaradi padca moralnega življenja. Moderni človek sprejema božjo besedo z večjo težavo kot njegovi predniki, ker rajši živi po svoje in služi svojim nagonom.

Je nekaj resnice v tem. Med vero in moralno so določeni odnosi.

Resnična vera mora vzbuditi odgovarjajoča dejanja in popuščanje morale je ovira za pravi razvoj verskega življenja.

Nekaj dvomov in očitkov proti veri in Cerkvi ima tu svoj izvor. A to ne pojasni vsega.

Vera in morala nista tako povezani, da bi vedno šli skupaj. Tudi pri ljudeh brez vere moremo včasih najti visoko moralnost, dočim vera ne rodi že moralnosti sama od sebe.

Srednji vek imamo za zlato dobo krščanske vere, a se zdi, da ni bil vedno tudi zlata doba krščanskega življenja. Morda bi kot primer smeli navesti še carsko Rusijo, kjer je vladala živa vera, a precej nizka morala.

Naš čas ima gotovo svoje napake, a ne manjka mu tudi moralne veličine in junaštva. Nikoli še nismo posvetili toliko pažnje otroštvu, mladini, bolnikom, starcem, umobolnim in celo kaznjencem.

Pravtako družbeni napredek, ki je tako značilen za naš čas, ne pomeni samo povečanje stvarnega bogastva, temveč vključuje moralni napredek: priča o povečani skrbi za resnico, pravičnost, enakost, bratstvo in skupno odgovornost.

Tudi ljubezen ni zginila z zemlje. Nekje se zgodi večja nesreča – takoj bo z vseh strani prihajala pomoč. Takšni primeri dokazujejo, kako je krščansko umevanje ljubezni do bližnjega postalo lastnina sveta.

Bilo bi torej napačno današnjo krizo vere pripisati samo padcu moralnosti v človeku. Prav nasprotno bi morali trdit.

Eden od razlogov zapuščanja vere bi se mogel skrivati prav v dejstvu, da toliko katoličanov ni razumelo etičnih veličin novega časa. Iz tega sledi, da se ni mogel razviti pravi dialog med krščanstvom in sodobnim svetom.

Da je vera v očeh sodobnih vernikov zgubila svoj značaj naravnosti in samoumevnosti, moramo v veliki meri pripisati kulturnemu, duhovnemu in etičnemu vzdušju našega časa.

I Duh znanstvene natančnosti in kritičnosti

Pozitivne znanosti so pri modernem človeku razvile duh kritičnosti in poostrile njegov smisel za stvarno. Moderni človek je manj naiven, bolj zahteven za vse, kar se izmakne kontroli izkustva.

Primitiven in preprost človek se bolje počuti v skrivnostnem svetu nadnaravnosti kot pa v vesolju fizičnih zakonov, ki jih je odkrila znanost.

Za velikimi pojavi, ki so zunaj človekove oblasti – strela, grom, sonce, dež, bolezen, smrt – preprost človek zaznava prisotnost nadnaravnih sil.

Moderni človek pa tem pojavom išče naravno razlago. In ni čudno, da naš svet doživlja proces desakralizacije in da je smisel za resnično nadnaravno v veliki nevarnosti.

Še bolj kot naravne znanosti je zgodovinska kritika z razvijanjem čuta za stvarnost vplivala na naš verski pogled na svet in zgodovino.

Pri modernem človeku je spoštovanje zgodovinskih dejstev, česar stari niso poznali. Stari življenjepisi svetnikov, krščanskih junakov so polni zgodovinskih netočnosti, ker so se pisci v dobri

veri trudili iz njih napraviti stalen čudež, izredne osebnosti, od Boga določene za nekaj drugega, kot ostali smrtniki. Moderni človek takih življenjepisov ne jemlje resno, a ga ne vznemirja dejstvo, da je svetnik bil človek kot mi, imel je boje in težave kot mi z razliko, da mi podležemo tam, kjer svetnik ostane zvest zahtevam božje besede.

Ta historični realizem je globoko posegel v sodobno teologijo, posebno v biblično eksegezo, in tako obnovil in še obnavlja naše poglede na sveto zgodovino, na zgodovino božjih, nadnaravnih posegov v življenje sveta.

Seveda je obnova teologije pod vplivom zgodovinske metode dala povod za mnoga trenja in krize, sumničenja in obtožbe. To stanje bo še dolgo trajalo.

In mogli bi reči, da se kriza, ki je že pred leti mučila teološko znanost, danes širi med množice vernikov. Nobena tajnost ni, da je med izrobraženci in delavci večina nehala „verovati“, kot pravijo, v stvarjenje sveta v šestih dneh, v stvarjenje žene iz Adamovega rebra, v rajsko življenje prvega para, v vesoljni potop, v Jonovo bivanje v ribjem trebuhu ip.

Samo po sebi je to zdravo, ker pomaga vero očistiti, a kar je nevarno, je dejstvo, da mnogi v tem najdejo pretvezo, da s poststranskim zavržejo tudi glavno, bistveno in imajo krščanstvo za znanstveno zastarelo.

Velika naloga sodobne kateheze je izdelati tako predstavo vere, ki nas privede istočasno bližje Bogu in bližje historični pristnosti življenja.

II Zedinjenje sveta

Druga sestavina našega obstanka na svetu, ki vpliva na verske razmere, je zedinjenje sveta in razširitev našega življenjskega obzorja.

V srednjem veku je človek živel v istovrstnem duhovnem svetu. Njegovo prepričanje in ponašanje je bilo določeno po okolju. Za mnene, ki je bilo različno od okolice, je bil potreben značaj revolucionarja.

Moderna tehnika je porušila ograje, ki so nekoč ločile ljudi, dežele, narode in je iz človeka napravila državljana sveta. Dnevno stopa v stik z najrazličnejšimi kulturami in verskimi prepričanji; srečuje vernike in nevernike. Uči se spoznavati ljudi, ki drugače mislijo kot on.

Za sodobnega človeka so razumevanje, širina duha in strpnost nujne kreposti, a je treba biti že močna osebnost in imeti solidno utemeljeno prepričanje, da človek ne pade v nekakšen skepticizem in relativizem, kjer se dvomi o vsem in se vse meče v isti koš.

Dejstvo, da moderni človek živi manj pod pritiskom skupnosti, kateri pripada, ima za nujno posledico, da mu vera otroških let ni več nekaj „samoumevnega“; sprašuje se, kdo ima prav, katoličani ali protestanti, kje je prav za prav razlika med krščansko in nekrščansko mislijo ip.

To zavest o različnosti kultur in ver križa naš smisel za človeško solidarnost. Moderni človek se tesnobno sprašuje o pravem smislu gesla:

„Zunaj Cerkve ni rešitve“. Znano je, da krščanstvo predstavlja le manjšino prebivalstva na zemlji in da narastek govori v prid nekristjanom. Kaj pomeni za Boga ta ogromna množica nekrščanih? S čutom demokratičnega bratstva, ki nam je lasten, nam ni mogoče gledati nase kot na peščico izvoljenih sredi ogromne „množice zgubljenih“.

Nevarnost indiferentizma ali verskega relativizma je še toliko večja, ker moderni človek ve, da je krščanstvo, postavljeno v okvir vesoljne zgodovine, zelo nov pojav. Človek pa je na svetu že kakih petsto tisoč let.

III Zapletenost sodobne civilizacije

Tretji vidik našega obstanka na zemlji, katerega moramo upoštevati, če hočemo razumeti sodobne verske probleme, je zapletenost sodobne civilizacije in njeno težko poslanstvo.

Zgodovina človeštva je, pravimo, na razpotju. Znanost in tehnika sta človeštvu odprli ogromne možnosti ter ga vabita h gradnji novega sveta, kjer bo prostora za vse.

Iz tega razloga je današnji človek pred silnimi nalogami. Tvegamo postati sužnji in žrtve tehnike, katero smo ostvarili v našo osvoboditev. Življenje je vedno bolj obremenjeno, divje razgibano. Boj za obstanek je vedno bolj neusmiljen. Poslanstvo države vedno težje, njena organizacija vedno bolj zapletena. Glede mednarodne skupnosti pa se vprašanja tako zapletajo, da jim državniki ne vedo več rešitve.

Kakšno zvezo ima vse to z verskim življenjem?

To nam kaže, da se je središče zanimanja premestilo in da verskemu življenju preti nevarnost, da ga svetno izpodrine.

Kaj bo sredi našega burnega življenja postalo notranje življenje duše, njen odnos z Bogom?

In to še ni vse!

Ko gledamo razvoj modernega sveta, imamo vtis, da krščanstvo tam ni prisotno, živi bolj ob robu svetne zgodovine. In to odsotnost so delno zakrivali kristjani sami.

Če gledamo tri velike pojave, ki so na začetku naše dobe:

1. Odkritje moderne znanosti z Descartom, Galilejem in pozneje Darwinom.

2. Padec starega režima (s francosko revolucijo), kjer so imeli glavno besedo plemstvo, duhovščina in bogato meščanstvo, in nastop svobodnejših režimov.

4. Prodor družbenih gibanj v drugi polovici 19. stoletja, moramo v svojo sramoto priznati, da je stališče krščanske skupnosti skozi precej časa bilo zelo rezervirano. Njen pogled je bil bolj uprt v preteklost kot pa v prihodnost. To je bilo še toliko usodnejše, ker omejnjeni trije pojavi niso bili brez pristne moralne veličine.

Kadar v krščanskih krogih občutljivost za etične vrednote ni v soglasju s pojmovanjem sveta, postane dialog praktično nemogoč in krščanska blagovest naleti na gluha ušesa. Smo tedaj v položaju družin, kjer starši ne opazijo pravočasno, da njihov sin ni več otrok, marveč mladenič, in da njegov pogled na življenje ni več isti. Tedaj

človeškega duha; da trpljenje in smrt ne bi z žalostjo polnila človekovo srce in ga zapirala v osamljenost. Človek je brez dvoma graditelj s poslanstvom, zemljo spremeniti v bivališče, kjer bo prostora za vse. Toda najboljše bivališče je za življenje šele okvir; ostvarja ugodne pogoje za življenje, a še ni življenje samo. To življenje bo vedno ostalo človeško, tj. omejeno, nestalno, ogroženo. Ves napredek tehnike in znanosti ne bo mogel človeka osvoboditi trpljenja, smrti, trenutkov dvoma in obupa, nerazumevanja in osamljenosti.

Ko bodo torej znanost, tehnika, socialna in politična delavnost, katerih cilj je izboljšati pogoje človekovega obstanka, opravili svoje delo, bo še vedno ostalo veliko prostora za krščansko zapoved ljubezni.

Kako prav je imel Bergson, ko je govoril o krščanstvu kot o dopolnilu duše.

PREBUJENJE VERE

V maju 1962 so direktorji znane revije Informations Catholiques Internationales v Parizu organizirali študijski tečaj s temo: „Sodobni ateizem? Skušnjava sveta? Prebujenje kristjanov?“ V zaključnem predavanju je père Liégé končal svoja izvajanja z besedami:

„Ateizem je najvišja preizkušnja, ki jo Bog pošilja svoji Cerkvi. Preizkušnja v dveh smislih: 1. udarec je hud, ateizem je močno cepivo predvsem za šibke narave; 2. to cepivo razčiščuje razmere v Cerkvi, kjer se je naselilo preveč napolvernikov, ki bodo odslej prisiljeni zavzeti jasno stališče do Boga, če bodo hoteli brez goljufije premagati vprašanja ateistov.“

Da smo danes srečne priče krščanskega prebujenja, je tako jasno, da se ob tem ne bomo mudili. Javlja se v obnovi liturgije, v povratku k bibliji, poglobitvi smisla za Cerkev, v novi liturgiji, v novi vlogi laikov v Cerkvi in apostolatu, v ekumeničnem gibanju in v tisoč rečeh, ki jih je prinesel 2. vatikanski koncil.

Trenutno nas tu bolj zanima pomen tega prebujenja, ki je odgovor krščanstva na „juriš“ sodobnega ateizma.

V čem je prav za prav to prebujenje?

Ne kakor bi ta, ki površno gleda, mogel misliti – v hitri prilagoditvi teoretične in praktične predstave vere okusu in modi našega časa; tudi ne v iskanju modernejšega jezika za krščansko katehezo – vse to je važno, a ni bistveno.

Tu gre, kot se je Peguy izrazil, za povratak k virom. To, kar v tem času pomeni prebujenje kristjanov, je napor spraviti vedno bolj v sklad versko misel in prakso, notranje in zunanje. Volja za resnična dejanja, kot pravi Congar Yves, je morda osnovna poteza prebujenja kristjanov v naših dneh.

Kakšne so posledice tega prebujenja?

Povratak k virom krščanskega življenja, volja za resnična dejanja, uskladitev notranjega in zunanjega, vere in življenja – ni človeka pripeljala samo bliže Bogu, temveč tudi človeku.

S tem, da so katoličani poglobili in očistili vero, so istočasno znova našli tudi svet. V tem ponovnem odkritju sveta vidimo novo zavest zemeljskega poslanstva kristjanov v luči vere. To se pravi, da kristjan ostane človek kot drugi, sredi drugih, solidaren z drugimi. Te solidarnosti božja ljubezen ne odpravlja, temveč posveča. Zato sodobni kristjan beži pred getom, beži pred vsakim pojavom, ki ga zapira v poseben svet. Moderni kristjan ne verjame, da bi zaradi svoje vere bil manj sposoben opravljati svoje človečansko poslanstvo; ne verjame, da bi njegova vera mogla pomeniti kakršno koli alienacijo.

Ko Merleau-Ponty trdi, da je „v ideji o Bogu vedno neka stoična sestavljenka“, kajti „če Bog je... se pač ne da nič napraviti“, mislimo, da mu moremo z vso iskrenostjo odvrniti: prav zato, ker Bog je in ker človekov obstoj ima svoj smisel ne samo pred zgodovino, ampak tudi pred Večnim, verniki ne bodo nikoli dovolj storili. „Oznanjuj besedo, vztrajaj, bodi prilično ali neprilično“ (2 Tim 4, 2), pravi sveti Pavel.

Kršćanstvo je namreč bistveno božje Razodetje ljudem, evangelij, to se pravi vesela novica za ves svet. Če vera prinaša bližino z Bogom, potrjuje in pogloblja našo bližino z ljudmi.

OTROCI IN STARCI NARTEJA VELIKONJE

FRANCE PAPEŽ^v

V slovstvenem in družbeno političnem življenju so se v zadnjem obdobju Moderne, posebno pa po letih prve svetovne vojne začele pri nas razraščati veje tistih idej, ki jih je na evropskem polju vsadila romantika, vzgojili in dvignili pa različni personalizmi, eksistencializmi, modernizmi. Vedno bolj se je oblikovala zahteva po postavitvi notranje, duhovne resnice nasproti zunanji, materialni resničnosti. Domoljubne, vzgojne in koristnostne kriterije so porinili ob stran duhovno aktivistični kriteriji. Stara zahteva po skladnosti estetskih vrednot z etičnimi je bila smrtno zadeta, harmonija umetnine porušena. Vrata v novi svet je odprl že Ivan Cankar, prave priče in nasledniki njegove skrivnosti svobodnega duhovnega človeka pa so bili mladi ustvarjalci iz katoliške strani, med njimi gotovo najmočnejši tisti oblikovalci slovenske besede, ki so prihajali iz obrobnih krajin.

Ta rod je dosegel v dobi med prevzemom uredništva Doma in sveta po Izidorju Cankarju – 1913, pa vse do tridesetih let – svoj višek, naj-srečnejšo dobo literarnega in duhovnega vodstva. Govorimo o prodoru slovenskega ekspresionizma. Ivan Pregelj, Stanko Majcen, Joža Lovrenčič, France Bevk, Narte Velikonja in še Anton Vodnik, France Vodnik, Edvard Kocbek in drugi. Pri nasprotnem omizju niso niti Župančič v svoji optimistični zanesenosti, niti Gradnik, ne Kosovel s svojo socialno osebno vznemirjenostjo dosegli tako močnega in prodornega izraza.

Dinamika napredne katoliške smeri ekspresionistov je šla v neposredni, globinski izraz. Ampak zasluga teh ekspresionistov je, da so z vnemo in delom, dejal bi v ekipi, začeli odkrivati tisti svet, ki je bil že tolikokrat zavojevan, a se moramo v vsaki dobi ponovno prebijati vanj. Govorimo o ekipi katoliških ekspresionistov – v skupnosti, konstelaciji je njihov pravi pomen. Ta skupina – tretji rod dominsvetovcev, pozneje Anton Vodnik in drugi, prav do Balantiča – je spoznala, da je za vpogled v tisto „usodno razklanost človekove narave“ potreben nov izraz – dramatičen, prizadet, silno zadevajoč stiskano dušo.

Narteja Velikonjo je treba postaviti nekako v sredino tiste ekspedicije duhov, ki se ni odpravila na svetle vrhe Parnasa, ampak v džunglo – in tu Narte Velikonja vrta in vrta v psihične spletke človeka, včasih ne čisti za seboj, vedno pa se bori z brezkončno zapleteno snovjo. Beseda mu dostikrat ne poje, snov se skrivi, zlomi in zdrobi. Vendar

pa je Velikonja tisti borec z besedo, ki je posegel z občutkom – včasih vitalno, nasilno, nemirno – v dvoje čudovitih, skrivnostnih skrajnosti človeka, ki sta postavljeni najbliže božanskemu izvoru – to je: človek - otrok in človek - starec. Velikonja je občutil otroško in starčevsko dobo kot dvoje trpkih, čustveno ranjenih dob. Odprta elementarnost, osnovna nemoč, tesnoba, strah... V črtici „Stric“ pripoveduje Narte, kar smo otroci tolikokrat sami doživljali:

„V temi ga je bilo vedno strah. Če je bežal zvečer po poti, se ni ozrl. Pod boso nogo je nekaj šumelo, za njim nekaj padalo – strah je bil to...“

Otrokova bit je polna metafizičnih „vozlov“, ki jih Narte odvija z nezadržno čustveno silo:

„Mama!“ Ozrla se je, nekaj je mislila. Sveča je prasketala na mizi, pojemala in umirala. „Mama, kako se umre?“ „Kakor sveča, ko ugasne!“ je rekla po premolku. „Potem pa ni nič več!“ „Ne, telo ostane na zemlji, duša se loči in gre, kamor zasluži.“ „Kakšna je duša, mama?“ Pogladila ga je po čelu, pomolčala v zadregi...

Mladostno dušo je odkrival Narte Velikonja v svojih najboljših črticah: „Med dvema stenama“ (1914), „Na morju“ (1915), „Tri gracije“ (1920), „Sirote“ idr. To so kratke novele, zbrane v knjigi „Otroci“ leta 1931. Skrivnostni otroški duši z njenimi nežnimi poganjki se je znal pisatelj približati umetniško in življenjsko prepričujoče. Pesimizem, ki je Velikonjevo temeljno spoznanje, je umetniško predelan, dozorel. Tragično občutje je življenjski utrip v najvišjih dosežkih našega ekspresionista; kjer se odmakne od tega, ni več Narte Velikonja.

Ni lahko pisati o otrokih, skoraj bi dejal, ni mogoče podoživljati otrokovo dušo; kdor se hoče približati temu „človeku“ – otroku – mora biti ne samo psiholog, filozof, ampak predvsem poet. Narte Velikonja gotovo ne dosega vedno čistih podob, a kjer jih dosega, je močan psiholog in predvsem občuten poet. Leta 1932 je sodil o njem Josip Vidmar: „Čustvo je iskreno in dovolj močno, da lahko daje skrito življenjsko moč tvorbam, ki jih Velikonja v tej knjigi (Otroci) gradi in pripoveduje z redko nadarjenostjo, z globokim instinktom za mlado srce... Spričo dobrih, da, odličnih novel te zbirke je težko verjeti, da je isti avtor napisal nekaj let kasneje Višarska polena, ki jim manjkajo skoraj vse redke odlike starejše Velikonjeve proze. Ali se ni s poljudnim optimizmom tega spisa izneveril svojemu temeljnemu čustvu, ki ga tako določno in lepo izpovedujejo novele Otrok?“

A nekaj let po tem se je Narte Velikonja spet vrnil v svoj svet. Tokrat z druge strani – v svet starcev. V knjigi „Zanke“, ki je izšla za veliko noč 1970 pri Kulturni akciji v Buenos Airesu za petindvajsetletnico pisateljeve smrti, je v noveli „Pomlad“, ki spada med najboljša Nartejeva dela iz njegove predbolezenske dobe, prikazan svet onemoglih bitij, svet starcev. Trpko bolesten, tisočkrat občuten v pisateljevi duši, da ga je mogel podati v tako prepričljivi stvaritvi.

Izmučena bitja – poetično in stvarno pokaže pisatelj, kako plane v nje še enkrat sila tistega življenja, ki jim ne pripada več.

„Na vrtu so se sprehajali starčki, zvedavo nemirni so brskali po gredah in vneto iskali zalizane polže, trosili drobtinice kruha golobom, ki so sfrotali na trati, žlobudravo devetkali s kamenčki, mežikali v sonce in si tesno privijali suknje k brezkrvnim, otrplim telesom. Nejasen nemir se je pollaščal vseh: sonca, hiše, dreves, živali in ljudi. Vse je nekam hotelo...“

Starci iz „Pomladi“ se vržejo v svet mrzlično in starčevsko trmasto – doseči hočejo še enkrat, zadnjikrat to, kar je zanje črtano, izbrisano, ali kar niso nikdar mogli doseči. Tako starec kot otrok občutita krivico v povečani meri, njuno doživljanje je tragično. Mesar Gregorec, učitelj Rihar, župan Loboda in drugi, ki so nekoč živeli, se dvignejo v pomladnem zagonu vsak s svojo krivično usodo; močan je Gregorec, ki toži družbo s Hlapcem Jernejem:

„Niti pokojnine nimaš, in ko si se zgaral, so te posadili v kot kakor starega konja. Vsaj brcnil bi jih bil, vsaj brcnil! Jaz bom brcnil. Bom že pokazal Komotarju! Jaz bom brcnil!“

Vendar nas bolj kot družbena kritika pritegne pisateljevo silno vživetje v metafiziko trpljenja teh duš. Ta je mojstrsko dosežena v protiigrski stark – osmukanih peruniki. „Samotne, izgubljene se majejo gole v hladnem pišu, trepetajoč v lastnem mrazu. Tako samotne in zapuščene, kakor so se ponosno in bahavo košatile v polnem cvetju in žarkem poletju.“ Velikonja se nam v tej noveli, napisani v dobi pisateljskega iskanja značajev, pokaže kot silen poznavalec usodno razklane človeške snovi. Tudi kot velik poet. Njegov svet je tu in povsod v dognanih stvaritvah dolina solz. Ena najlepših poetičnih alegorij v „Pomladi“:

„Hodile so v krogu in se igrale samo njim razumljivo igro romaric. Da gredo na božjo pot. Na daljno božjo pot. Pomladno sonce je kresalo tisto plašno iskrico. Plahe kakor jerebice so šle v gosjem redu okoli sten in pele s svojimi ubitimi glasovi pobožno pesem o Mariji romarici in sedmih brodnikih. Bogue, kaj vse je bilo v tej pezni. Potovale so njih onemogle misli kakor ranjeni metulji. Okna so bila veliki kraji, stoli so bili manjše vasi, postelje železniške postaje.“

Po letih nam je dano spoznati, kako se vse, kar je kdo lepega ustvaril in napisal, v času drobi in spreminja, tako da ostane nazadnje dostikrat le majhen biser. Pri Narteju Velikonji so ta biser, trd in morda neenakomeren, povestice o otrocih in starcih. Tu je njegova najbolj človeška, najbolj doživeta snov. Druga tematika – moška, borbena – ki morda manjka, ali pa ni zadovoljivo oblikovana v njegovem pisateljskem delu, pa je našla izraz v samem življenju tega ekspresionista naših najtežjih let.

Prebrano na 1. kulturnem večeru Slovenske kulturne akcije v sezoni 1970/71, posvečenem spominu Narteja Velikonje ob 25-letnici njegove nasilne smrti, 23. maja 1970, v Buenos Airesu.

KRITIKE IN PRESOJE

GEORGE DAVIDOVIĆ, TOWARDS A
COOPERATIVE WORLD

RUDOLF ČUJES

George Davidović, Towards a Cooperative World: Economically, Socially, Politically. Antigonish, N. S., Canada: Coady International Institute, 1967. 184 str.

Avtor knjige je bil dolgoletni glavni tajnik Jugoslovanske zadrufne zveze, predavatelj zadrufništva na Ekonomski visoki šoli v Beogradu, ustanovitelj in urednik revije Ekonomsko-financijski život ter avtor večih knjig o zadrufništvu (Ideološke osnove našega zadrufništva. Beograd 1940; Financiranje zadrufnih podjetij). L. 1962 ga je povabila v Kanado Kanadska zadrufna zveza (Cooperative Union of Canada) in ga nastavila za ravnatelja raziskovanja. Do upokojitve l. 1968 je napisal vrsto razprav, ki jih je izdala Zveza kot razmnoženine. Čeprav se niso prodajale na knjižnem trgu, so vendar bile dostopne vodilnim zadrufarjem po svetu, kar je močno dvignilo ugled kanadskega zadrufništva zlasti v Mednarodni zadrufni zvezi. Nekatere razprave so obravnavale kanadske razmere (npr. Analiza poročila kraljevske komisije za bančništvo in finance), večina pa je imela mednarodni značaj (npr. Davčni položaj zadruf v različnih deželah; Reformulacija zadrufnih načel; Poučevanje zadrufništva na univerzah v različnih deželah). Po upokojitvi je bil imenovan za profesorja-gosta na Sir George Williams vseučilišču v Montrealu, kjer predava teorijo in prakso zadrufništva vzporedno v francoščini in angleščini. Obenem je tudi glavni urednik Canadian C.I.R.I.E.C. Review, revije kanadskega odseka mednarodnega Centra za raziskovanje ter informacijo o javnem ter zadrufnem gospodarstvu. Več njegovih sestavkov je objavila tudi revija mednarodnega centra Annals of Public and Co-operative Economy, ki izhaja četrtletno v Belgiji. Od časa do časa prihaja tudi predavat v Coady International Institute, ki je del vseučilišča v Antigonishu, na katerem se pripravljajo na delo v deželah razvoja tako domačini kot tudi duhovniki, redovnice ter različni prostovoljci iz zapadnih dežel.

Knjiga *K zadrufnemu svetu: ekonomsko, družbeno, politično* je nastala iz predavanj, ki jih je imel G. Davidović v Institutu. Napisal jo je tako na željo slušateljev, ki so želeli ponesti s sabo kaj več kot nepopolne zapiske njegovih predavanj, kot tudi na željo vodstva

Instituta, ki se zaveda, da se zaradi številnih drugih obveznosti ne more vedno odzvati vabilu, da bi prišel predavati vsakemu letniku osebno.

Vsebino knjige je razdelil avtor na šest poglavij.

V prvem oriše na kratko zgodovino sodobnega združništva ter organizacijo in namene Mednarodne združne zveze (I.C.A. – International Cooperative Alliance). Posebno zanimiv in poučen je avtorjev prikaz ozadja pri reformulaciji združnih načel, ki jih je sprejela Mednarodna združna zveza na zborovanju l. 1966 na Dunaju ter prikaz borbe za priznanje članstva v mednarodni organizaciji tzv. združnih organizacij v komunističnih deželah.

Nekaj edinstvenega v združnem slovstvu je drugo poglavje, v katerem razpravlja Davidović o razmerju med državo ter združništvom, ker se večina piscev ali izogne temu vprašanju ali pa ga obravnava preveč na splošno. Avtor analizira teoretični odnos med združništvom ter različnimi tipi držav, obenem pa navaja obilico zgodovinskih primerov, kako so se razvijali medsebojni odnosi. Med tipi držav obravnava liberalno, skrbstveno (welfare) in socialistično državo, totalitarno državo komunističnega in fašističnega značaja ter države narodov v razvoju.

V tretjem poglavju govori o združništvu na mednarodnem področju, zlasti o vlogi, ki jo igra združništvo v pomoči narodom v razvoju, da utrdijo svojo politično samostojnost z večjo gospodarsko samozadostnostjo. To delo je delno včlenjeno v delovanje mednarodnih ustanov kot npr. Mednarodnega urada dela, delno pa ga vodijo mednarodne združne ustanove same pod svojim imenom.

Zadnja tri poglavja so krajša ter obsegajo bolj očit glavnih misli brez podrobne izgraditve. Davidović zagovarja stališče, ki je zlasti v Severni Ameriki sporno med zadržarji, da je združništvo več kot posebna oblika gospodarstva. Dosledno izvedeno združništvo, ki postavi človeka v središče gospodarstva in ne dobiček, nujno spremeni odnos med človekom ter podjetjem kot tudi med človekom in kapitalom. Še več: združna praksa vpliva tudi na človeka samega in na njegove odnose do drugih, tako da moremo upravičeno govoriti o združniku kot o posebnem tipu človeka. V angleščini je več jezikovne podobnosti med izrazom za združništvo ter za družbeni proces sodelovanja (cooperation). Tako je povezanost nakazana že v rabi besede same, v slovenščini pa moramo zato rabiti dva izraza: združništvo ter sodelovanje. Mednarodna povezanost združnikov ter načelna izključitev rasnih, verskih in političnih razlik vsebuje veliko možnost, da utrdi ter poglobi tudi večje mednarodno sodelovanje. To toliko bolj, ker je med združniki tudi veliko število vodilnih politikov. Organizacija združenih narodov sama je poudarila važnost združništva kot most med narodi, ko je razglasila mednarodno leto združništva in sodelovanja.

Davidovičev poudarek, da je združništvo več kot oblika gospodarstva, ima v Severni Ameriki nekaj zagovornikov (npr. družboslovec Emory S. Bogardus piše: „Združništvo je način življenja; je življenjska filozofija; je skupek procesov in procedur obnašanja; in je skupek načel ali temeljev za vodstvo tako poedincev kot človeške družbe.“ – v: Principles of Cooperation. Chicago: The Cooperative League of

the U.S.A., 1964, 3. izdaja, str. 9), toda ne mnogo. Avtor zelo uporabljanega vseučilišnega učbenika o združništvu E. P. Roy, Zadruga: danes in jutri (Cooperatives: Today and Tomorrow, Danville, Ill.; The Interstate Printers & Publishers, 1969, 2. izdaja, 612 strani) pojmuje združništvo zgolj kot sredstvo, ki omili ter popravi nedostatke in trdote kapitalističnega sestava ter s tem kapitalizem še bolj utrdi. V učbeniku trdi, da je to mnenje pretežne večine združnikov. Davidović se tako bori proti močnemu toku, o katerem se zdi, da postaja celo močnejši. Ko združne ustanove v Severni Ameriki pridobivajo na moči, se v njih vse bolj uveljavljajo upravniki. V mnogokrat težkem boju z zasebnim sektorjem, ki je gospodarsko močnejši in ki uporablja mnogokrat etično dvomljiva sredstva, da bi potisnili zadruge ob zid, se večkrat zatekajo upravniki, in pod njihovim vplivom celo voljeni odborniki, k načinu poslovanja, ki zanika temeljna načela združništva. Čeprav so prva tri poglavja bolj podrobno izdelana, so prav zadnja poglavja bolj pomembna ter zaslužijo podrobnejšo obdelavo.

Davidovičeva knjiga je prišla po naključju v roke iranskega šaha. Knjiga je napravila nanj tolikšen vtis, da je ukazal, da jo morajo prevesti ter je izšla v tehnično boljši obliki kot pa je izvirnik. Ker je Davidović omenil med združniki tudi dr. Janeza E. Kreka, je slovensko združništvo tako registrirano tudi v Iranu.

RUDOLF DILONG IN NJEGOVA PESEM "BÁSNIK"

TINE DEBELJAK

Rudolf Dilong, frančiškan, ki se je rodil 1905. na Slovaškem, spada „med največje slovaške pesnike sploh“, kakor se je izrazil o njem slovaški kritik Jan E. Bor (s pravim imenom E. Zátko), ki je objavil o njem v Buenos Airesu posebno slovaško literarno študijo „Rudolf Dilong, básnik stratenej slovenskej slobody“ (1957), izvleček pa v španščini v listu *Esquíú* (11. dec. 1958) pod naslovom „Rudolf Dilong OFM, el Gran Poeta Eslovaco“. Literarni zgodovinar in predsednik Slovaške Matice v eksilu prof. dr. S. Mečiar ga imenuje „knjaz básnikov“. A Bor gre še dlje: „Dilong ni samo pomemben predstavnik slovaške literature... in eden največjih slovaških pesnikov, temveč spada tudi med najodličnejše sodobne evropske pesnike“ (str. 144).

Dilong se je zelo mlad uveljavil v slovaški književnosti. Arne Novak ga omenja v svoji Češkoslovaški literaturi med najboljšimi modernističnimi pesniki surrealisti. V slovaški literaturi je pionir, ki je ustanovil s P. Hlbino posebno skupino Slovaške katoliške moderne ter dobil vrsto posnemalecev.

Tedaj sem postal nanj pozoren. Ko sem pripravljal Češko-slovaško prilogo *Slovenca* l. 1938, sem v slovaškem delu objavil pesniški prevod ene njegovih pesmi iz zbirke „Lila ima lutko“ in njegovo sliko kot mladega frančiškana z veliko krizantemo na habitu, ko govori dijaštvu... To je bilo moje prvo srečanje z njim in prvi prevod iz Dilongove poezije v slovenščino. S prevodom Hlbine pa sem začel svoje uredništvo pri *Domu* in svetu (1938).

Še na Slovaškem je Dilong izdal 24 knjig in prejel več odlikovanj. Ob samostojni slovaški državi je z vsem srcem sodeloval z njo ter šel kot kurat s slovaško vojsko tudi na sovjetsko fronto. Po vojni je emigriral v Rim, od tam pa v Argentino, kjer je živel pri frančiškanih v samostanu na ulici Alsina. Tam mu je ob peronističnem požigu bazilike sv. Frančiška in samostana l. 1955 pogorelo vse literarno delo, več rokopisov poezij, romanov in drugih literarnih del, nekatera celo že v španski priredbi. Tudi vsa knjižnica z izvodom Črne maše za pobite Slovence. Nato je živel v samostanu Martín Coronado pri Buenos Airesu. Pred nekaj leti pa je odšel v ZD, kjer poslej biva. V Argentini

je izdal devet pesniških zbirk. V eni od njih, nazvani „Balady“, je leta 1953 tiskal pesem „Básnik“ (Pesnik) (str. 22), ki jo tu priobčujem v svojem prevodu v spomin na 25-letnico Balantičeve smrti.

Vznik te pesmi je naslednji:

Med svojim bivanjem v Rimu (1945-1948) sem navezal tudi stike s slovanskimi kulturnimi in političnimi delavci, predvsem s Poljaki in Slovaki. S slovaškimi literati sem se sestajal pogostoma. Tu so bili Stermen, zet ministra Sidorja, poslanika pri Vatikanu; Prins, Dilong, id. Na takem prijateljskem sestanku v začetku 1946 smo govorili o Balantiču in njegovi smrti. Na prihodnji sestanek pa je Dilong že prinesel pesem Básnik (Pesnik), za katero mu je dalo motiv naše govorjenje o Balantiču in o njegovi smrti v ognju. Rokopis mi je podaril. Podpisal ga je z datumom 19. I. 1946. Prihodnjič sem mu jaz prinesel slovenski prevod njegove pesmi. In takrat mi je pod naslov pesmi zapisal F. Balantičovi slovin. básnikovi ter na koncu prijateljsko posvetilo meni z datumom 4. februarja 1946. Prevod sem nato poslal v begunsko taborišče Servigliano, kjer je bil v aprilski številki šapirografirane revije Svet in dom priobčen obenem z mojim člankom Beseda k pesnitvi Pesnik. V tisku prevod vse do zdaj ni izšel. Pač pa ga omenjam v 2. izdaji Balantičevih pesmi, v Buenos Airesu 1956, kjer navajam to poklonitev slovaškega pesnika našemu pesniku kot zahvalo za Balantičeve prevode iz slovaščine, ki so v omenjeni zbirki natisnjeni. Tako je tedaj slovenski prevod pesmi Básnik izšel sedem let pred objavo izvirnika v Buenos Airesu. Škoda, da urednik zbirke „Balady“ Mečiar ni pustil ob izidu l. 1953 pri tej pesmi tudi Dilongovega posvetila Balantiču. Nista mu pač bili znani pomembnost tega slovenskega pesnika in njegov tragični konec. Dilong mi je pozneje priznal, da mu je hudo zaradi tega, in se mi oprostil.

Ko mi je Dilong svojo pesnitev v Rimu pokazal, sem ga takoj opozoril, da mojega pripovedovanja o Balantičevi smrti verjetno ni dobro razumel, kajti v pesmi ima, da so komunisti zažgali bolnišnico, lazaret, kjer naj je pesnik zgorel: „dymi sa z ruin lazaretu“. Verjetno je položaj zamenjal s komunističnim pokolom ranjencev na Turjaku jeseni 1943, o čemer sva tudi govorila. Jaz bi v slovenskem prevodu lahko uporabil isti izraz „lazaretu“, kar bi dalo isto rimo; a Dilong mi je dejal, da v prevodu to mesto lahko popravim in ga približam slovenski resničnosti. V prvi objavi 1946. v Svetu in domu imam doslovni prevod: „kadi se grušč po lazaretu“. Ko pa sem prevod popravil za pričujočo prvo objavo v tisku, sem si dovolil približati dejanje slovenski resničnosti ter sem omenjeni verz prevedel: „kadi se grušč po ognjemetu“, namreč po komunističnem topovskem izstrelku od blizu v Krajčevo hišo na Grahovem, odkoder so se branili Kremžar in njegovi domobranci z Balantičem vred. S tem se nisem nič pregrešil zoper estetsko vrednost izvirnika, temveč sem dopolnil pesnikovo željo po naši stvarnosti.

V celoti je pesnik Dilong vzel motiv Balantičeve smrti zato, da je lahko v nekakšni viziji predočil splošno zgodovino, kako so pod nasiljem vedno padali idealisti in pesniški duhovi. Pesnik se po poža-

ru spremeni v Feniksa. Dvigne se v višavo s telohom miru in srečuje različne žrtve nasilja: kralje in plemiče, ki so zapustili bogastvo, čast in slavo in padali kot mučenci. Spomni se krščanskih mučencev v amfiteatrskih arenah. Vidi svetnike-pesnike priklenjene na galeje, ki jih odrešilne trombe glas ne reši vezi. Vidi srednjeveškega trubadurja, pa tudi grmado z Devico Orleansko, prav gotovo močne osebnosti vizionarske navdihnjenosti in heroizma. Vidi boj slovaških gorjancev z graščaki, katerih simbol je narodni junak Jánošík, ki je končal na vislicah. Vidi pastirčka pred prvo vojno – pesnik sam – in toliko idealistov, ki so našli smrt na bojišču, pa bi bili morda veliki pesniki med njimi. Spet izbruhne nova vojna, ko „peklenski duh (= komunist) in podli zaničljivec (= pristaš centralizma)“ nista priznala nove slovaške države. Prišel je poraz 1945 in človek, ki gre po ulici „s krvavim rožnim vencem krog vratu“, je po vsej verjetnosti predsednik republike msgr. Tiso, ki je šel z rožnim vencem v rokah na vislice... Slovaške loke so zdaj mrtve, ljudje v bedi, invalidi in zasramovani. Narod mora bežati v druge kraje, ko je država idealistov zbrisana z zemljevida. Slovaška je kot pogorišče. Pesnik pa gleda v bodočnost; vidi, da še ni konec morije in da lahko še pride čas, ko bo zopet uničena polovica človeštva. Celo tega se zaveda leta 1946 v Rimu, da se svet bliža novemu spopadu; da, tudi njega lahko še čaka vrnitev in smrt. Pred očmi mu vstajajo vislice... ki naj ubijejo pesnika.

To je smisel te Dilongove balade, ki mu jo je navdihnila goreča smrt Franceta Balantiča, katerega je plamen smrti prerodil v Ptiča F'eniksa in v predstavnika vseh velikih idealističnih, pesniških duhov, ki so padali tako v zgodovini, kot padajo danes in bodo še padali pod nasiljem.

Básnik

F. Pralautičovi, slovni. básnikovi.

Zástavu strašni nesiem svetú,
 strhanú šatu, siluetu,
 krv, krvi franfor, zvyšny zdrap,
 dými sa z ruin lazaretu,
 zem prázdna je, svet zaplače tu,
 ostatok krajín bledne s máp,
 zabili básnika?

Rudolf Dilong

Zástavu strašnú nesiem svetú,
 strhanú šatu, siluetu,
 krv, krvi franfor, zvyšny zdrap,
 dými sa z ruin lazaretu,
 zem prázdna je, svet zaplače tu,
 ostatok krajín bledne s máp,
 zabili básnika.

Stál pastier v poli, strážca vekú,
 ku nebu zdvihol ruku mäkkú
 pytajúc z božej potrawy
 a v ohni živy do úpeku
 s plameňom žravym kolo drieku
 klakal a padal do trávy,
 zabili básnika.

Zastavo strašno nesem svetú,
 sežganih oblačil silueto,
 scefrano kri, odvržek cap,
 kadi se grušč po ognjemetu,
 je prazna zemlja, joka svet tu,
 ostanek kraja zginja z map -
 ubili so pesnika!

Pastir, stražar vekov v poljani,
 je stal in dvigal mehke dláni,
 pijačo božjo uživajoč;
 zdaj v ognju do kosti ožgan je,
 s plamenom krog pasu obdan je,
 - pokleka, poje umirajoč -
 ubili so pesnika!

Pod lesom pustym na chotári
tien súmraku, spev nemej tvári
rovno do srdca prenikol,
hla, ostal popol na oltári
a anjel boží zpoza chmáry
v úlaku hroznom neskríkol,
zabili básnika.

Sčernalo slnko, zrudla hrada,
dali mu k ústam kalich hada
opilí nasmrt' otroci,
s hostiny beží čelad mladá,
zlomená pieseň padá, padá,
dymi sa z hraníc do noci,
zabili básnika.

A potom spieva bolesť sama,
bolestná vekov smrti dráma
snuje si tichú piesenku,
jak v tvári pyr, jak v očiach jama
vták Fénix horí pod horama,
pod krídlom niesol jesienku,
zabili básnika.

Od tých čias beží svetom ktosi,
volá a kričí, strašne prosí,
tvár dviha k zorám nebeským,
druh váš, ó božie albatrosy,
če po vesmíre kráča bosy,
chce stretnúť sa a nevie s kým,
zabili básnika.

A stahujú sa ďalej králi,
velkňazi, čo dvor opúšťali,
platili krvou mnohé z trôv,
arénu pazúr šelmy halí,
z amfiteátru čmud se valí,
zástava šibe do vetrov,
zabili básnika.

A ide svätec na galeje,
dejepis značí ťažké deje,
čo rabstvom hymul nevoľník,
na ruke retaz rinčí, zle je,
väzeň sa modlí, krv sa leje,
súrmitom ešte nie je nik,
zabili básnika.

Zdaj gozdom v sencah mraka
klic lica nemega zaplaka,
prav do srca njegov gre spev,
na oltarju tli popol vojščaka,
a anjel boží izza oblaka
je v strašni grozi onemel –
ubili so pesnika!

Stemnelo sonce je od čada,
so k ustom dali kelih gada
mu sužnji, vso to noč pijoč,
z gostije uhaja družba mlada,
zlomljena pesem pada... pada,
z grmade se kadi vso noč –
ubili so pesnika!

Potem zapoje bolesť sama,
večne smrti tožna drama,
tiho pesmico snujoč;
v obrazu žar, v očeh mu jama,
gori ptič Feniks, zdaj z nogama
jesenski teloh v vis nesoč –
ubili so pesnika!

Odslej nekdo po svetu blodi,
kričí svoj prošnji klic povsodi,
obraz dviguje pod zvezde:
tovariš váš, božji labodi,
bos po vesmírskih potih hodi,
s kom srečal rad bi se, ne ve –
ubili so pesnika!

Šli z njim so, ki so kralji bili,
velknezi, ki so dvor pustili,
plačali mnog račun s krvjó;
zverí aren zobé ostrili,
amfiteatri hrup valili,
se vili praporí v nebo –
ubili so pesnika!

Gre svetec kot galjot na morje,
pisar beleži bridke storje
o sužnjih, vklenjenih v srd vod,
okov zvení, gorjé mu, kdor je
jetnik, po krvi svoji orje,
trobente pa ni od nikod –
ubili so pesnika!

**CENE XI. LETNIKA KNJIŽNIH IZDANJ
SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE
1 9 7 0**

A r g e n t i n a : broširano 52 novih pesov; vezano
60 novih pesov

V s e o s t a l e d e ž e l e : broširano 18, vezano pa
20 USA dolarjev

Lepo prosimo vse naročnike naših publikacij, da naročnino
čimprej poravnajo, bodisi pri naših poverjenikih v Argentini
in po svetu, bodisi z denarnim nakazilom na ime:

Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires
Argentina

Veky sa hrnú, čas je pena,
pod hradbou spieva muž bez mena,
trasú sa pery kontesám,
pri baštách sprievod čierny stená,
umiera Jeanne D'Arc upálená
a igric plače, že je sám,
zabili básnika.

Chudobny ľud a šašo dvorny
spieva si šanzon hladomorny
a spláca svoj groš na grošík,
zbojník je v lese vládca vzdorný,
rúbu sa s pánmi chlapani hôrní,
na háku visí Jánošík,
zabili básnika.

Horí do neba vatra čiasí,
mládenec ohnik slzou hasí,
asi je toto smútku muž,
tam skoná pastier zlatovlasy,
bubeník svetu vojnu hlási,
postilióny letia už,
zabili básnika.

Sedlajú chlapani vranné kone,
žehná sa žena ne peróne,
odvažá vojská ťažky vlak,
v dialave temnej, v smrty zóne,
bojovník klesá, padá v tóne,
s očí mu letí čierny vták,
zabili básnika.

Devuška plače, mat' sa modlí,
celkom jej srdce nepreboli,
mraky sa ženú nebom zas,
pekelný duch a zhrdca podly
márne si stavia v svete modly,
vladárstvo mu je skazon skáz,
zabili básnika.

Prišera sedí nám na líci,
zem, more, vzduch vrie v povíchríci
zlovestných temných pašíi,
velmestá revú ako byci
a nietko ide po ulíci
s ružencom krvi na šiji,
zabili básnika.

Drvé vekovi, čas je pena,
pod gradom pevec brez imena,
tresó se ustne lepih dam,
v sprevodu gre h grmadi žena,
umira Jeanne d'Arc vpepeljena,
zaplače pevec, da je sam –
ubili so pesnika!

Ubogi ľud in norček dvorni
spev pojeta svoj hladomorní,
plačujeta svoj groš krvi;
v boj šli z graščaki gorci borní,
v goráh razbojnik vlada uporní,
na vrvi Jánošík visí –
ubili so pesnika!

Gori nekomu kres počasi,
mladenič ognje s solzo gasí,
da smrť ko mož bi prebolel,
pastir umira zlatolasi,
bobnar spet svetu vojsko glási,
že postiljon je odbrzel –
ubili so pesnika!

Sedlajo mladci črne konje,
spremljó žené jih pred vagone,
odvažá vlak jih do bojišč;
v dalji v grozi smrtné zone
bojovník pade, v sence tone,
zleti iz očí mu črn ptič –
ubili so pesnika!

Dekle se joče, mati moli,
do dna še niso src preboli,
spet čez nebo gre mrakov plaz;
peklenski duh, podlec oholi,
zastoj gradi malikov toli,
država mu je skaza skaz –
ubili so pesnika!

Spet mrak nam lica obsenčuje,
zrak, morje, zemlja v vihri hruje
kot z biljami zloveščimi
vpijè velmesto, kot bik rjuje,
nekdo čez ulico potuje
– na vratu rožni venec krvi –
ubili so pesnika!

Vrany sa sniesly, tiahnu sluky,
krájajú rieky mrtve lúky
a po krvi sa plazí jar,
sirota pyta chleba, múky
a človek, čo má len pol ruky,
zakryva hanbou padlú tvár,
zabili básnika.

Bojiská ležia nepohnute,
leu víry cestou na zákrute
vrtia sa ako vretená,
prach kúdoli sa, idú púte,
vlast' leží v inom sveta kúte,
svojet' je s mapy smetená,
zabili básnika.

Z dier na smetiská vtiahly štúry
a zo spálenísk kuna žmúri,
blyska sa oko lasici,
jak hrozba trčia k nebu múry,
severák sviští, víchor zúri,
k polnočnej nejdú hlásnici,
zabili básnika.

Neprešla ešte z komét každá,
to ešte nie je celá vražda,
čo zemegulu pretína,
až prejde nehom nová jazda,
šialeny letún oldomáš dá
a zhyne sveta tretina,
zabili básnika.

Je dokonané zhuby dielo,
na pustej ceste dvíham čelo,
do dejín slzím priehladnych,
nieto už zraku, svetlo steklo,
nieto úst, čosi onemelo,
a nieto chleba pre hladnych,
zabili básnika.

Spi mesto ako divá lvica,
zomiera mieru holubica,
mám ešte snád dve noce, tri,
más oči tmave v hlbke lica,
zástava v nich jak šibenica
zatrepoce sa v povetrí,
zabili básnika.

Vrešičjo vrane, leté sloke,
reke tekó čez mrtve loke,
po krvi plazí se pomlad,
sirota prosí hleba, moke,
a človek, ki ima pol roke,
s sramoto si zakriva jad –
ubili so pesnika!

Leže bojišča že v gluhoti,
studenci ob ovinkih poti
kakor vretena se vrte,
spet romarji gredo v prahoti,
njih dom v svetá je drugem koti,
država črtana z zemljé –
ubili so pesnika!

Škorpijon iz luknje gre v smetišče,
se kuna plazí v pogorišče,
lisici bliska se oko,
kot da pretí v zrak razvališče,
vihar vrešiči in burja svišče,
k polnočnici več ne gredo –
ubili so pesnika!

Komet poslednji še ne sije,
ni zdaj še konec vse morije,
ki čez obod zemljé divjá,
peket, čuj, blazne kavalerije,
jahač za likof dá gostije,
pogine zopet pol sveta –
ubili so pesnika!

Končano je pogube delo,
na prazni poti dvigam čelo,
v preteklost zroč se oko solzí,
ni sija več, vse je stemnelo,
ni ust več, vse je onemelo,
za lačne niti kruha ni –
ubili so pesnika!

Spi mesto kot divja volčica,
miru umira golobica,
morda imam še dan, dva, tri...
v oči globoko tmà pronica,
zastava mi vihra čez lica,
vešala, ki jih piš šibi –
ubili so pesnika!

P. S. Pri natisu Rudolfa Dilonga izvirnega besedila pesmi BASNIK nismo uporabljali nekaterih črk slovaškega črkopisa, ker jih tiskarna nima.

O STARANJU ZAMEJSKEGA USTVARJANJA

VLADIMIR KOS

Pravijo – na glas in na skrivaj – da se zamejski ustvarjalci starajo. Da ustvarjajo od leta do leta, od revije do revije manj. Koliko resnice daje povod temu šepetanju? Ne vem. Zdi se mi le, da fiziološkega staranja ne smemo istovetiti z nujnostjo ugašajočega navdušenja, umiranja navdihov, večnega ponavljanja samega sebe. Zdi se mi, da nam znanost pomaga v tem vprašanju.

Doktor D. B. Bromley, izvedenec na področju psihologije staranja, zatrjuje, da je po njegovih raziskovanjih iskati vzrok psihološkega staranja znanstvenikov in umetnikov v naslednjem dejstvu: družba jim daje dobiček in čast, ako se jim posreči, da svoje stvaritve praktično izkoristijo. Ustvarjanje samo pa je trudapolno in ne tako osrečujoče kot pa počivanje na lavorikah, pa čeprav na eni sami vejici (to o „vejici“ je moja misel in moja opomba). Ni starostne dobe, pravi Bromley, ki bi se ne ponašala s kako mojstrovino, posebno na literarnem področju. Statistika govori o zenitu ustvarjanja nekako do štiridesetega leta starosti; toda sestavljanje te statistike, svari Bromley, je doslej potekalo enostransko: znanost o tolmačenju staranja še zmeraj trpi na neznatnem številu svojih znanstvenikov in na razsežnosti vprašanj, ki se ji nudijo – pod vplivom izsledkov na drugih, bolj intenzivno študiranih področjih. Bromley je svoje delo objavil v knjigi O psihologiji človeškega staranja, s 366 stranmi (in v ceneni zbirki Penguin Books l. 1966); zaključuje jo z ugotovitvijo, da je ohranitev ne le psihološke, marveč tudi fizične moči v starosti danes eden izmed dosegljivih znanstvenih ciljev in nič več le snov utopističnih romanov. Zgoraj omenjene misli je brati na primer na 296 strani, kjer vse povzame v končnem stavku: „Kdor najde zlatokop, ga ne gre iskat drugam.“

Kolikor mi je znano, zamejci še nismo našli zlata. Ali smo našli srebro? Ali smo našli osrečujočo čast? Tudi to mi ni znano, najbrž zato, ker živim sredi oceana, takorekoč. In z našega velikega otoka prinašam še en odgovor na vprašanje starosti.

Japonski plemič Fújiwara Téika (-j- je treba izgovoriti kot dž; -ei- ločeno kot e in i; nakazani akcent je komaj slišen) se je rodil l. 1162; ob smrti je bil star 79 let. Dasi je pripadal mogočni rodbini Fujiwara,

ni nikdar mogel postati več kot poveljnik „cesarskih“ čet. A vsa Japonska tiste dobe ga je priznala za čudovitega pesnika; v tem se njegova slava do danes ni spremenila. Odkril je nov način ustvarjanja, ki so ga že takrat imenovali yōen (akcent na dolgem o), po naše „zasanjana lepota“, ali pa „romantična lepota“. V starosti 47 let je začel pesniško hirati. V svoj dnevnik je zapisal, da je pozabil, kako cveto besede, in da so njegovi vrelci navdihov usahnili. V petdesetem letu starosti je potožil dnevniku, da skoraj ne more prenesti, toliko ga stane ustvarjanje pesmi. Ves čas je (kot bi danes rekli, podzavestno) iskal skrivnost resnično lepe pesmi. In ko je postal sedemdeset let star, so mu besede spet vzcvetele, vrelci navdihov so se odprli in srce je spet – začelo ljubiti. Našel je svoj zadnji slog, ki ga je imenoval úshin (-sh- je mehak š): „dojeto čustvo“; ali pa moderno „bitno resnično doživetje“. Naslednjo ljubezensko pesem je ustvaril v tej dobi in jo podajam najprej japonsko, potem pa slovensko (dobe-sedno in smiselno):

hájime yóri	od začetka –	(y je naš j)
áu wa wákare to	srečati se je ločiti se –	(w je angleši v.)
kíkinágara	vem za to, sem slišal	
akátsuki shírade	zoro pozabivši	(-ts- je naš c)
hitó o kofkeri	človeka (tebe) sem	
	ljubil,	
	sem se predajal	
	ljubezni.	

„Zora prišla je, a jaz sem pozabil in ljubil
kot v noč, ker sem slišal,
da srečanje loči.“